

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת כ

דף ע"ט

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

דף עט.

תינוץ:

תירץ הקהילות יעקב, דמוכח מכאן יסוד חשוב, דלענין הקמה א"צ שהבעל ירצה דוקא שיהיה נדר, אלא מספיק דלא איכפת ליה שנדרה, דהעיקר הוא שאין דעתו להפר.

ר"ן (ד"ה הפר), ומינה דכל שקיים בלבו קיים

קושיא:

הקשה רעק"א בגליון הש"ס, הא לא דמי, דגבי שתיקה ביום שמעו יש אומדנא דמוכח דאין דעתו להפר, ולכן לא הוו דברים שבלב, משא"כ בסתם הקמה בלב דליכא אומדנא דמוכח והוו דברים שבלב.

תינוץ:

באפיקי יום (ח"ב סי' מד) ובדבר אברהם (ח"ב סי' יד) תירצו, דאומדנא דמוכח לא מהני בשתיקה ביום שמעו, משום דבשעת ההקמה בלב ליכא אומדנא, ורק לאחר שעבר היום בשתיקה אז נתגלה למפרע שדעתו במשך היום היתה לקיים הנדר. [וע"ע באבי עזרי הל" אישות פ"ג ה"ב] שתירץ באופן אחר. [ועי' בדברינו בעומק הדף].

ר"ן (ד"ה נשאלין), יכול לישאל עליו באותו יום שמיעה

קושיא:

מקשים רבים, מאחר שכתב הר"ן לעיל בסמוך (ד"ה הפר) דשתיקה נחשבת כמו הקמה בלב, א"כ למה צריך להפר דוקא בו ביום, הרי לכאורה יש לשאול על שתיקה כמו שיש לשאול על הקמה.

תינוץ:

באפיקים (סי' יז) תירץ, דנכלל בשתיקה ביום שמעו ב' דינים, א', הקמה בלב, ב', שניתן לבעל כח הפרה רק ביום שמיעה. ולכן אפילו אם שואל על שתיקתו מצד ההקמה, מ"מ מצד הגבלת כוחו לא יוכל להפר אחר יום שמיעה. [וע"ע במשנת ר' אהרן (סי' כג), ובקהילות יעקב (סי' לט-מ) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', חומר בהקם שהשתיקה מקיימת ואין שתיקה מבטלת

קושיא:

מקשים רבים, למה נחשב דבר זה כחומר בהקם, הא פשיטא שאין השתיקה מבטלת, דאין שום טעם שהשתיקה תהא חשובה כהפרה.

תינוץ:

בספר תפארת ציון (ד"ה ואין) תירץ, דכוונת הגמ' היא לענין שתיקה שמוכיח עליו דלא ניחא ליה בנדרי אשתו, כגון ששמע נדרה וכעס עליה ולא דיבר עמה כדרך איש לאשתו, אעפ"כ אין השתיקה מבטלת נדרים. [וע"ע בחזון יחזקאל על תוספתא (פ"ז ה"ח) ובחי' ר' זלמן סנדר (ד"ה שהשתיקה) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', יודע אני שיש מפירין אבל איני ידע שזה נדר ר"מ אומר לא יפר

קושיא:

הקשה השלמי נדרים (ד"ה אבל), הא לא דמי לשותק ע"מ למיקט, דבשותק ע"מ למיקט דעתו להפר לבסוף, משא"כ כאן אין דעתו להפר כלל כיון שסובר דאי"ז נדר.

תינוץ:

בשלמי נדרים הביא בשם היד שאול לתרץ, דגם לענין שותק ע"מ למיקט איירי בציור דדעתו לקיים הנדר ולא להפרו, אלא שעושה כן רק לצער, ובאמת לא ניחא ליה בנדרה. [ועיי"ש עוד בשלמי נדרים שתירץ באופן אחר].

ר"ן (ד"ה הפר), דכיון שעבר יום שמיעה ולא הפר גלי אדעתיה שהוא רוצה בקיומו של נדר

קושיא:

הקשה הקהילות יעקב (סי' מא), איך אנו יודעים שהבעל רוצה בקיומו של נדר, אולי לא איכפת ליה כלל אם נדרה או לא, ולכן שתק, אבל אינו רוצה דוקא בקיומו של נדר.

דף עט:

שהוא מפר דברים שיש בהן עינוי נפש, הלא הוא מפר גם נדרים שבינו לבניה, אלא שבזה אינו מפר לעולם.

תירוץ:

התוס' (ד"ה מפר) ביארו, דלשון המשנה משמע שהוא מפר לעולם, ולכך נקטה המשנה רק נדרים שיש בהן עינוי נפש. וכן מבואר בר"ן (ד"ה לעצמה).

גמ', ר' יוחנן בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לו

קושיא:

הקשה החתם סופר (ד"ה אלא), אם אין נדרה מפריע לו עד לאחר שיגרשנה, אם כן למה נחשב נדר שבינו לבניה.

תירוץ:

תירץ החת"ס, שבאמת הנדר מפריע לו גם היום, כיון שיודע שנדר זה מעכב עליו מלהחזירה אם יגרשנה, משום דנוח לו לאדם לדור עם אשה אם הוא יודע שאף אם יעס עליה ויגרשנה, יוכל לחזור ולהחזירה. [וע"ע במנחת שלמה (ד"ה שמא) וברשב"א בכתובות (נט). שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', אין בהן ענוי נפש לעצמו מפר לאחרים אינו מפר

קושיא:

יש לעיין אם כך הוא הדין גם לגבי אב שמפר נדרת בתו בדבר שבינו לבניה, האם פקע הפרתו כשבגרה ויצתה מרשותו, [לפי דעת הר"ן דמפר רק נדרים כאלו כמו הבעל].

תירוץ:

בקרן אורה (ד"ה יש להסתפק) האריך לדון בזה, ומסיק, דלא בטל הפרתו לאחר שבגרה, עיי"ש טעמו. אולם עי' בפרישה (יו"ד סי' רלד ס"ק יד) שכתב דפקע הפרתו כשבגרה. וע"ע במנחת שלמה (עמ' שכז) שדן בזה.

משנה, אמרה קונם פירות העולם עלי

קושיא:

הקשה התפארת ישראל (למשניות, אות ט), היאך חל נדר כזה כלל, הא נדר שא"א לקיימו הוא, שהרי א"א לאדם שלא לאכול כלום, [לשון 'פירות' כולל כל מאכלים כמבואר בהרבה מקומות].

תירוץ:

תירץ התפארת ישראל, דצ"ל דאסרה פירות העולם רק ליום אחד. וכן תירץ הט"ז (יו"ד סי' רלד ס"ק נ). [וע"ע בתוס' לעיל (טו. ד"ה ואי) ובנצי"ב בספר עמק הנצי"ב (פרשת מטות פסוק ג) שתירצו בדרכים אחרים, ועי' בש"ך (יו"ד סי' רלב ס"ק ה) שלפי דבריו ניחא בפשיטות].

משנה, פירות חנווני זה עלי אינו יכול להפר

קושיא:

הקשה התפארת ישראל (אות י), למה שינה המשנה את הלשון, דגבי מדינה קתני 'יביא לה ממדינה אחרת', ואילו גבי חנווני קתני 'אינו יכול להפר'.

תירוץ:

התפארת ישראל (שם) תירץ, דגבי מדינה איירי בציוור שלא אסרה ממדינתה, אלא ממדינה אחרת, כמבואר בר"ן, ולכן נקטה המשנה לשון 'יביא לה ממדינה אחרת', דהיינו דנוח לה להביא פירות ממקום אחר, דהיינו ממדינתה, אבל לגבי חנווני אין נוח לה להביא פירות מחנווני אחר ולכך קתני 'אין יכול להפר'. [וע"ע בנדרי זריזין (ד"ה אמרה) ובעמק הנצי"ב (פרשת מטות פסוק ג) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', אין בהן עינוי נפש כדאיתא תחותיה הויא הפרה מכי מגרש לה חייל עלה נדרה

קושיא:

לכאורה קשה, אם כן למה קתני במשנה 'ואלו נדרים

דף עט

תוכן הענינים

- א. קושיית הרש"ש ויסודו של האפיקי ים
- ב. קושיית רעק"א בגליון הש"ס ותירוצו של האחיעזר
- ג. ביאור סברת הרמב"ם דאב מפר כל נדרי בתו
- ד. בענין איסור נדר חוזר וניעור אחר גמר ההפרה

א) קושיית הרש"ש ויסודו של האפיקי ים

- א. **סוגיית הגמ'**
הגמ' מביאה בשם ר' יוחנן 'נשאלין על ההקם ואין נשאלין על ההפרה'. וכן מובא מימרא זו של ר' יוחנן בגמ' לעיל (סט.). [ועיי"ש בר"ן (ד"ה בעי רבה) שביאר החילוק בין הפרה והקמה, שהקם הוא כעין נדר ושייך בו שאלה, משא"כ הפרה].
- ב. **דברי הר"ן**
הר"ן בסוגיין (ד"ה נשאלין) כתב, דיכול לשאול על ההקם רק באותו יום שמועה. [ועיי"ש בגליון הש"ס שציין רעק"א שכ"כ התוס' בכתובות (עא:)]. וכן כתב הר"ן לעיל (סט. ד"ה בעי רבה), ששאלה על ההקם שייך דוקא ביום שמעו, וביאר הר"ן שם, דלמחר פשיטא דלא מצי מפר אחר שאלה, דהא אינו ביום שמעו של הנדר.
- ג. **קושיית הרש"ש**
הרש"ש לעיל (סט. ד"ה בעי) תמה על הר"ן, למה צריך לשאול דוקא ביום שמעו, הא כמו שיכול לשאול על הקיום, כמו כן לכאורה יכול לשאול על השתיקה, דהא מבואר בר"ן בכמה מקומות דיסוד הדין של
- ד. **גירושין כשתיקה**
וכן הקשה הרש"ש לעיל (עא.) בסוגיא דגירושין כשתיקה, דמבואר בגמ' דלפי הצד דגירושין כשתיקה, אם חוזר הבעל ונשאה צריך להפר ביום שמעו, והקשה הרש"ש, הא בכה"ג א"א לומר דשתיקה ביום שמעו נחשב כמו הקמה בלב, דהא ליכא גילוי דעת דאינו רוצה להפר, דהרי בסוף היום של יום שמעו לא היתה נשואה לו וא"א להפר.
- ה. **יסודו של האפיקי ים**
תירץ האפיקי ים (סי' יז) על פי יסודו הגדול, שיש בשתיקה ביום שמעו ב' דינים, א', הקמה בלב, ב', הגבלה בכח הפרה דניתן לבעל רק יום א' להפר, דלפי"ז ניחא, שאף במקום דליכא הקמה בלב, כגון דליכא גילוי דעת או ששאל על ההקמה בלב, מ"מ אינו יכול להפר אחר יום שמעו משום שניתן לו רק יום א' להפר ולא יותר.

ב) קושיית רעק"א בגליון הש"ס ותירוצו של האחיעזר

- א. **סוגיית הגמ'**
הגמ' אומרת שיש חילוק בין הפרה להקמה, דקיים בלבו מהני אבל הפרה בלבו לא מהני. וכתב הר"ן (ד"ה הפר) דמקור הדבר דהקמה בלב מהני הוא מדין שתיקה ביום שמעו, דנחשב קיום משום דגילה הבעל דעתו דאינו רוצה להפר, הרי דהקמה בלב מהני.
- ב. **קושיית רעק"א**
הקשה רעק"א בגליון הש"ס, מה היא הראיה מדין שתיקה ביום שמעו, הרי התם יש אומדנא דמוכח דאין הבעל רוצה להפר, ולכן בכה"ג הקמה בלב מהני, דלא הוו דברים שבלב כיון שהוא דבר הגלוי לכל, משא"כ בסתם הקמה בלב, י"ל דלא מהני משום דהוו דברים שבלב שאינם דברים.
- ג. **דברי הרשב"א**
באחיעזר (ח"ב סי' יט אות ג) תירץ על פי מש"כ הרשב"א בקידושין (נ).
- ד. **עפי"ז מיושב**
עפי"ז תירץ האחיעזר קושיית רעק"א, דלענין הקמה אין דבריו שבפיו סותרים את דבריו שבלבו, ולכן לא שייך בזה הכלל של דברים שבלב אינם דברים. אמנם אכתי צ"ב, דא"כ למה הוצרך הר"ן להביא מקור דהקמה בלב מהני, הא לכאורה פשיטא דמהני, כיון דלא שייך כאן הכלל של דברים שבלב אינם דברים.
- ה. **דין דיבור**
ביאר האחיעזר, דהס"ד בגמ' דהקמה בלב לא מהני הוא משום דגבי נדר צריך להוציא הנדר בשפתיו, וא"כ י"ל דגם לענין הקמה בעינן

דיבור, דהקמה הוא כעין נדר כמ"ש הר"ן לקמן (ט.ס.), קמ"ל הגמ' דלענין הקמה א"צ דיבור ולכן הקמה בלב מהני. [וע"ע בדבר אברהם

(ח"ב סי' יד) ואפיקי ים (ח"ב סי' מד) שתירצו בדרכים אחרים].

ג) ביאור סברת הרמב"ם דאב מפר כל נדרי בתו

א. דברי הר"ן

במושנה ריש פרק ואלו נדרים מבואר, שאין הבעל יכול להפר כל נדרי אשתו, אלא דוקא דברים שיש בהם עינוי נפש. ובגמ' מבואר דגם יכול להפר דברים שבינו לבינה. ומבואר בר"ן (ד"ה ואלו) דהוא הדין לגבי הפרת האב בנדרי בתו, שיכול להפר רק נדרים שיש בהם עינוי נפש ודברים שבינו לבינה. וכן כתב הרא"ש (ד"ה ואלו).

ב. ביאור דעת הר"ן

בשלמי נדרים (סו:): ביאר סברת הר"ן, דהטעם דבעל מפר רק נדרים הנ"ל הוא משום שרק בנדרים אלו אשה נודרת על דעת בעלה, שמתעם זה יכול בעל להפר נדרי אשתו, ולכן נקט הר"ן דה"ל לגבי הפרת האב בנדרי בתו, דהוא משום דבת נודרת על דעת אביה, גם זה הוא רק בנדרים הנ"ל, דבת נודרת נדרים אלו על דעת אביה.

ג. שיטת הרמב"ם

אולם שיטת הרמב"ם (הל' נדרים פי"ב הי"א) היא דאב מפר כל נדרי בתו, ולא רק נדרים הנ"ל. וכן היא דעת החינוך (מצוה תו) והסמ"ג (ל"ת

רנב). [ועי' בשו"ע (יו"ד סי' רלד סעי' יח) שהביא שתי הדיעות]. וסברת הרמב"ם צ"ב, מאי שנא הפרת האב מהפרת הבעל.

ד. חילוק יסודי בין הפרת האב להפרת הבעל

בהגהות מעשה חושב על השער המלך (הל' נדרים פי"ב) ביאר סברת הרמב"ם עפ"י חילוק יסודי בין הפרת האב להפרת הבעל, שהפרת הבעל הוא משום שאשה נודרת על דעת בעלה, משא"כ הפרת האב אינה מטעם זה, אלא משום דבתו ברשותו. וכן כתב האור שמח (הל' נדרים פי"ג ה"ט) והנדרי זריזין (סי' רג אות ה).

ה. לפי זה מובן

על פי זה ביאר המעשה חושב סברת הרמב"ם דאב מפר כל נדרי בתו, דהטעם שבעל מפר רק נדרים מסויימים הוא משום שרק בנדרים אלו אשה נודרת על דעת בעלה, אבל הפרת האב אינה משום שנדרה בתו על דעתו אלא משום שבתו ברשותו, וא"כ יכול להפר כל נדריה. [וע"ע בהעמק שאלה (שאלתא קלו) שביאר סברת הרמב"ם באופן אחר].

ד) בענין איסור נדר חוזר ונייעור אחר גמר ההפרה

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מבארת הנפקא מינה לדינא בין הפרה של נדרי עינוי נפש ובין הפרה של דברים שבינו לבינה, ומתחילה נקטה הגמ' דגבי דברים שבינו לבינה כי מגרש לה חייל נדרה, אך מקשה הגמ' דאין זה נכון, ושוב מסיק הגמ', דגבי עינוי נפש מפר 'בין לעצמו ובין לאחרים', משא"כ לגבי דברים שבינו לבינה 'לעצמו מפר לאחרים אינו מפר'.

ב. דברי הר"ן

הר"ן (ד"ה אבל) ביאר, 'לעצמו היינו כל זמן שעדיין לא נשאת לאחר, שיכול הבעל לחזור ולישאנה אם ירצה, ולאחרים היינו לאחר שכבר נשאת לאחר, דשוב אין הבעל יכול לחזור ולישאנה. וכן פירשו התוס' (ד"ה אבל) והרא"ש (ד"ה אלא). ולדבריהם נמצא, שכל זמן שלא נשואה לאחר ההפרה חלה בין כלפי עצמו ובין כלפי אחרים, וכשנשאת לאחר בטל הפרתו אפילו כלפי עצמו.

ג. עוד שיטות

[אמנם מצינו עוד מהלכים בביאור הגמ', עי' בריטב"א (ד"ה אבל)

ובנמוק"י (ד"ה אבל) שפירשו 'לעצמו היינו כלפי עצמו, ולאחרים היינו כלפי אחרים, ולדבריהם הפרתו חלה לעולם כלפי עצמו, ולא חלה כלל כלפי אחרים. וע"ע ברמב"ם (הל' נדרים פי"ב הי"ג) שפירש בדרך אחר].

ד. הערת האחרונים

העירו כמה אחרונים [שיעורי עיון התלמוד (סי' נד), דבר יעקב (אות ב)], שלפי הר"ן ודעימיה יוצא, שמתחילה חלה הפרתו ונתבטל הנדר, ולאחר זמן הנדר חוזר ונייעור. והעירו, שדבר זה לכאורה צ"ב, דלאחר שכבר נתבטל הנדר היאך יוכל לחזור ולחול מאיליו.

ה. יסוד חשוב בגדר הפרה

וכתבו האחרונים הנ"ל, שמכאן חזינן יסוד חשוב בגדר הפרה, שאינה 'כח הביטול' בנדר, אלא גדרה הוא 'חלות חדשה של היתר' על גבי איסור הנדר, ולכן כשפקע ההפרה לאחר זמן, הרי ממילא נשאר איסור נדר במקומו, שהרי לא פקע איסור נדר כלל, אלא שחל היתר ההפרה על גבי חלות האיסור, וכשפקע ההפרה שוב נשאר האיסור במקומו.

דף עט

בענין שזירה בציצית

לית לן בה". ובשערי תשובה (ס"ק ב) הוסיף "אין מוחין בידו", ומשמע שלא יעשה של שמונה. אכן עי' בביה"ל (שם ד"ה וצריכין) שהביא "בארצות החיים הביא דיש אומרים דלמצוה מן המובחר טוב שיהיה כל חוט כפול לשמונה". וכדי לקיים שתי השיטות של ב' ושל ח', עי' בפסקי תשובות שהביא "וכהיום המנהג לצאת ידי שני השיטות, ועושין שזירה של חוטין כפולי ארבע, ואחר כך שזורים שני חוטים אלו יחד, נמצא כל חוט גם כפול שמונה וגם כפול שניים".

ואפשר לומר שמדין אחר יש להדר לעשות שזירת שמונה, והוא דאם נתפרקו שזירתן, עדיף יותר. דהנה השו"ע (שם סעי' ג) הביא "אם נתפרקו משזירתן ונעשה ששה עשר כשרים, והוא שישתיר בשזור כדי עניבה". והפוסקים מעוררים שכיון שמעיקר הדין צריך רק ב' חוטין לשזירה, אם יעשו מח' חוטין, אפילו אם יתפרד ו' חוטין, עדיין נשאר ב' חוטין שזורין ולכן עדיין כשר מעיקר הדין. אכן אם ישזור רק ב' חוטין בלבד, אז בנתפרקו כל דהו יפסולו.

וכן הביא הערה זו בפסקי תשובות (שם), וז"ל "ונתפרקו השזירה הכוונה שנתפרקה לגמרי, ולכן למנהגנו שכל חוט שזור משמונה חוטים אם עדיין שני חוטים מתוך השמונה שמורכב מהם החוט שזורים זה בזה, הרי זה בגדר חוט כשר, למרות ששאר ששה החוטין שמהם מורכב החוט נתפרקו".

והביא המשנ"ב (שם) מחלוקת האחרונים אם שזירה לשמה מעכב בדיעבד אם לאו, ששיטת המג"א שגם לשמה מעכב "ויש מקילין בדיעבד אף בלתי שזירה, ועיין בביאור הלכה שבארנו דאין לסמוך על זה, אך אם השזירה היא סתמא יש להקל בדיעבד, כיון דהטויה היה לשמה, וכל העושה על דעת הראשונה הוא עושה".

הרמב"ם (ריש פי"ב מהל' נדרים) פסק שדוקא הבעל אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש או דברים שבינו לבניה, אבל האב מיפר לבתו כל נדריה. והקשו לו חכמי לונל, כמובא במגדל עוז שם, מברייתא מפורשת בספרי פרשת מטות, שמקיש אב לבעל מה הבעל מיפר רק נדרי עינוי נפש, כך האב אינו מיפר אלא נדרי עינוי נפש.

והשיב להם הרמב"ם, שאלה זו ודאי ראויה לכל חכם לשאול, וכמה ימים נתיישבתי בדבר. ואין הכי נמי לאותו היקש שבספרי היה מקום לומר שאין האב מיפר אלא אותם נדרים שהבעל מיפר, אך דבר זה היה קשה לי ימים רבים. לכן אמרתי שדברים אלו נאמרו לשיטת רבי שמעון בלבד, שכן סתם ספרי הוא רבי שמעון (סנהדרין פו.). ואילו היה דין זה להלכה, לא הייתה הגמרא שותקת ממנו והרי אותו היקש אינו נזכר לא בשני התלמודים ולא בתוספתא.

וברעק"א בגליון הרמב"ם (שם) ציין לדברי הרמב"ם בהל' ציצית (פ"א ה"י), שגם שם הביא הכסף משנה שחכמי לונל הקשו להרמב"ם, שסובר שאין הציצית צריכות להיות שזורות, מהספרי שלומד ממשכן שהיו שזורות. והשיב הרמב"ם שם כדרך זו שסתם ספרי הוא רבי שמעון, והוא לבדו סובר כן ומאחר שדרשה זו לא הובאה בתלמוד, אלמא שאין הלכה כמותה.

אכן לענין דין זו של שזירה בציצית, לא קי"ל כדברי הרמב"ם, אלא כהחכמי לונל והספרי, וגם מצריך שיהיו שזירה לשמה, וז"ל השו"ע (או"ח סי' יא סעי' ב), "טואן נכרי וישראל עומד על גבו ואומר שיעשה לשמן, להרמב"ם פסול להרא"ש כשר כו', וצריכין שזירה, שזורין לשמן".

ולענין שיעור השזירה, המשנ"ב (שם ס"ק יד) מחייב רק "לשנים וישזרם, ואם כפל כל חוט לשמונה גכם כן

דף עט

בענין מ"ט לא מהני הפרה בלב

תמצית הסוגיא:

דהפרה שבלבו סותר 'דיבור הנדר של האשה' ומקרי הלב סותר הפה דיש בה חסרון של דשב"ל. ג] יש שתירצו עפ"י הברכת שמואל (קידושין סי' א') דכשבא לפעול חלות לא מהני דברים שבלב גם כשאינו סותר פיו. ד] בקרית ספר משמע עצה אחרת, דהיפר בלב אכתי מקרי 'שתיקה ביום שמעו' ובכה"ג לא מהני הפרה.

ענף ב' מהכ"ת דמועיל הקמה בלב.

ועוד קשה מנלן שיועיל הקמה בלב, והר"ן כתב דנלמד משתיקה ביום שמעו, דכמו דמהני שתיקה בכל היום דברור דמסתמא שתק כדי לקיימו, א"כ כל שקיים בלבו [אפילו באמצע היום] הוי הקמה, ותמה רע"א (בגליון הש"ס) הרי בשתיקה ביום שמעו יש אומדנא דמוכח דרוצה לקיים ושפיר ליכא חסרון דברים שבלב, אבל בהקמה בלבו דאינו אומדנא דמוכח איך נלמד מינה.

ובישוב קושית רע"א, יש ליישב עפ"י הנ"ל, כמש"כ באחיעזר ודבר אברהם, ועוד, דהא דהר"ן בא להוכיח משתיקה ביום שמעו, אינו להוכיח דמהני דברים שבלב, אלא פשיטא דיועיל מדין דברים שבלב כיון דאינו סותר פיו, ורק דן מדין לבטא דנימא דדין הקמה הוי כעין נדר [עיין ר"ן לגבי שאלת חכם כע"ז בדף סט]. ע"ז הוכיח הר"ן בצדק דחזינו דליכא דין לבטא מדמהני שתיקה ביום שמעו, אבל לא בא להוכיח דמהני מצד דבלשב"ל דע"ז לא יועיל כמו שהקשה רע"א ודו"ק.

בברייתא תני 'קיים בלבו קיים היפר בלבו אינו מופר', ומבואר ב' חידושים, דהפרה לא מהני בלב, והקמה מהני בלב, וצ"ב מהו החילוק ביניהם, ומתחלק הסוגיא לב' חלקים, א' מ"ט לא מהני הפרה בלב. ויתבאר באורך. ב' ואח"כ יתבאר אז מהכ"ת שיועיל הקמה בלב ובדברי הר"ן יש תמיהת רע"א בגליון הש"ס דיתבאר בענף ב'.

ענף א' מ"ט לא מהני הפרה בלב.

הנה כפשוטו הא דלא מהני הפרה בלב הרי ליכא איזה גזה"כ בזה שמצריך שיאמר בפיו, ועל כרחק הוא משום הכלל בש"ס 'דדברים שבלב אינן דברים' וכ"כ מפורש הריטב"א והלבוש, וכן נקטו האחרונים בפשטות הדברים דמה שעושה בלבו אינו כלום.

אמנם ידוע הרשב"א בקידושין (דף מט:): דכל סוגית הגמ' שדברים שבלב אינן דברים, היינו כשדבריו שבלבו הם סותרין דיבורו [כגון שעשה מקח, ובלבו לבטלו באיזה תנאי וכדו'] אבל כשדבריו שבלב אינן סותרין פיו ליכא חסרון דברים שבלב, ולאור דבריו תמוה הרי בהיפר בלב אינו סותר דברי פיו, ונימא דמהני הפרה בלב. ובישוב הא דלא מהני הפרה בלב, נביא בזה ד' דרכים בקצרה:

[א] בהרשב"א לעיל מבואר דשפיר מהני מה"ת, ורק מדרבנן לא מהני וא"ש לשיטתיה. ב] האחיעזר חידש

תמצית מראה מקומות:

א. גמ' דף עט.

בברייתא מבואר חילוקים בין הקמה והפרה, ואחד מן החילוקים לגבי עשייתו בלב, דהפרה לא מהני בלב, והקמה מהני בלב. והר"ן ביאר מנלן דמהני הקמה בלב, אולם יל"ע אדרבה מנלן דלא מהני הפרה בלב.

ב. ר"ן ד"ה הפר.

ביאר דהמקור להקמה בלב הוא משתיקה ביום שמעו דמהני, דע"י דלא היפר כל היום גלי דעתיה דרוצה הנדר, וחזינן דאזלינן בתר דעתיה בלחוד, וא"כ ה"ה בקיים בלב דמהני.

ג. ריטב"א דף עז:

כתב דהא דלא מהני הפרה בלב הוא משום דהוי דברים שבלב אינן דברים [ולכן כשיש אומדנא כגון טלי ואכלי מהני].

ד. חידושי הרשב"א קידושין דף נ.

כתב יסודו הידוע דכל שאין דברים שבלב סותרים דברי פיו, שפיר מהני הדברים שבלב.

ונתקשו כמה אחרונים א"כ נימא דהמני הפרה בלב.

ה. חידושי הרשב"א נדרים דף עז:

אמנם העירו דבאמת מצינו דהרשב"א עצמו כתב [כפי הגירסא לפנינו] דמה"ת מהני הפרה בלב, ורק מדרבנן לא מהני, ואז א"ש היטב לשיטתו.

ו. שו"ת אחיעזר ח"ב סי' י"ט.

כתב ליישב בתוך דבריו דהפרה הוא דברי הבעל לבטל נדר האשה, וא"כ הוי כלבו סותר דבריו פיו, דכאן לבו של בעל סותר דברי האשה [ועיין להלן בפרי חיים, דזהו דבר מיוחד דמה שסותר פיו של אחר מקרי סתירה].

ז. אור תורה כאן [לבעל המנחת אריאל על מס' שבת].

באור תורה תי' עפ"י יסוד האחרונים (עיין ברכת שמואל קידושין סי' א' דלהלן), דלא מהני סברת הרשב"א אלא כשאינו בא לפעול חלות [וכעין ציור של הרשב"א דהנידון הוי הוי מקח טעות, ואז אינו בא לפעול כלום אלא שיהא מקח טעות], אבל בהפרה דבא לפעול 'חלות הפרה' שפיר לא יועיל בלב [וע"ש שתחילת דבריו בא ליישב קושית רע"א דלהלן אות י"א].

ח. ברכת שמואל קידושין סי' א'.

בברכת שמואל בא ליישב קושיא על הרשב"א מדברי הר"ן בפסחים דלא מהני ביטול חמץ בלב כיון דהוי דברים שבלב, והא נימא דמהני כיון דאינו סותר פיו [והשער המשפט העלה מזה דהר"ן חולק על הרשב"א], והברכ"ש תי' עפ"י יסוד גדול דהיכי דבא לפעול איזה חלות כגון קנין וקידושין לעולם לא מהני בלב גם להרשב"א, ולכן כיון דביטול חמץ פועל חלות זה שפיר לא מהני בלב.

ט. פרי חיים סי' נ"ג אות ג'.

הביא דברי הרשב"א, ונתקשה א"כ איך הבין הר"ן דיהא חסרון בהפרה משום דברים שבלב

הרי אינו סותר פיו, ותחילה הביא ב' דרכים דלעיל [דהרשב"א לשיטתו ס"ל דמהני מה"ת, ולהאחיעזר דהפרה מקרי סותר דברי האשה] ואח"כ הביא דברי הברכת שמואל, ועפ"י דבריו תי' דאם נימא דהפרה הוא 'חלות' שפיר לא יועיל בלב גם כשאין מחשבתו סותרת פיו.

י. קרית ספר הל' נדרים פ"ג.

כתב דכל 'ששתק' הרי קיים הנדר, וא"כ אפילו אי מן הדין היה צריך שיועיל הפרה בלב, אבל מידי שתיקה לא נפקא ושפיר לא מהני אלא כשהוציא ההפרה מפיו או עשה מעשה לגלות על הפרת.

ח"ב: קושית רע"א

יא. גליון הש"ס לרע"א, דף עט.

הקשה על הר"ן האיך הוכיח משתיקה ביום שמעו שיועיל הקמה בלב, דלמא שאני שתיקה ביום שמעו דיש אומדנא דמוכח דרוצה הנדר מדשתק כל היום, אבל בהקים בלבו מהכ"ת שיועיל.

יב. אחיעזר הנ"ל.

תי' באופן נפלא קושית רע"א, דבאמת מצד דברים שבלב ליכא חסרון, דהא הקמה בא לקיים הנדר ואינו סותר כלום, ולהרשב"א דלעיל אין בו חסרון דשלב"ל, והר"ן רק הוצרך להוכיח דליכא דין 'לבטא' בהקמה כיון דיש בו דינים כעין נדרא, וע"ז שפיר הוכיח משתיקה ביום שמעו דא"צ ביטוי שפתים להקמה, ושוב מועיל מסברא הקמה בלב, וע"ש בכל דבריו הנעימים.

יג. דבר אברהם ח"ב סי' י"ד אות א'.

תי' קושית רע"א כהאחיעזר, דהר"ן רק בא להוכיח דליכא דין לבטא בהקמה. והביא דברי השואל דצירף דברי הרשב"א לדבריו.

יד. דבר אברהם ח"ב סי' י"ד אות י'.

תי' באופ"א קושית רע"א, דבשתיקה כל היום, ליכא שום זמן דאפשר להוכיח דעכשיו מקיימו, וא"כ אין לו מעלה דאומדנא דמוכח, ושפיר יש לדמות כל הקמה שבלב.

א ב מיי פ"ו מהלכות
 שפוט הלכה ו
 ופכ"ד מהלכות שבת הלכה
 ו סנה ל"ח סה רמב רמב
 טושי"ט א"ח קומן שמה
 סקף א וטושי"ט יו"ד קומן
 רמב סקף ג:
 ג מיי פ"ו מהלכות
 שפוט הלכה ו סנה
 ל"ח רמב רמב טושי"ט
 יו"ד קומן רמב סקף ג:
 ד טושי"ט יו"ד קומן רמב
 סקף ד:
 ה טושי"ט יו"ד קומן רמב
 סקף ז:
 ו טושי"ט יו"ד קומן רב
 סקף ח:
 ז מיי פ"ג מהלכות
 גדרים הלכה ג סנה
 ל"ח רמב טושי"ט יו"ד
 קומן רמב סקף ו:
 ח מיי שם פ"ג הלכה ג
 סנה טושי"ט יו"ד
 קומן רמב סקף ו:
 ט מיי שם פ"ג הלכה
 ה סנה טושי"ט
 יו"ד קומן רמב סקף כד
 וטקף ח:

הנהגות וצינונים

(א) אפשר בבע"י (פ"ט)
 (ב) גיב ט"ס בבאן מה
 שכתוב באן בפרק חזקת
 הכותש וצ"ל בפרק לא
 ייחוד (ב"ב) דף כו. וגי'ש
 בח"ס ד"ה הא שלשה וכו'
 (ג) פ"י ר"שכ"א
 גיטין מה ד"ה הא:
 (ד) ע"י שריית הרשכ"א
 ח"ד ח"י רצו: (ה) הוציל
 בפי"ג (א) ע"ב ד"ה כח
 ח"ד ו"ל היתר: (ו) כ"ה
 בב"י: (ז) גיב כוונת ה"י
 לחי"ק ר"ג סבר פוחתין
 וכו' וג"י הרי"ף כ"ה ה"י
 הורא"ש (גי'א): (ח) אב"י
 ש"י שתי שפ"ו: (ט) כ"ה
 בב"י:

ולמ"ד הפרט נדרים מעת לעת דוקא לצורך השבת אבל שלא לצורך השבת לא. דהא אפשר להפר למחרת והוא לא כשאלה לחסד שאינו ממיר לדברי הכל אלא לצורך השבת: כתב רמ"ז וז"ל וכבר איפסיקא הלבנתא במאן דאמר הפרט נדרים כל אותה היום הילכך מפירין נדרים בשבת ואפילו שלא לצורך השבת. וכי מימנא ותפשוט ליה ממנתי דקמני סיפא נדרה עם חשכה מפר עד שלא תחשך וכוין דעם חשכה נדרה מכלל דשלא לצורך השבת נינהו ואפילו הכי קמני דמפר צו ציוס שבטת עד שלא תחשך וי"ל דאין הכי נמי ואורחא דהלמודא הוא למדק ממדא צנא מצי רמ"ז צריך צהדיא וכליתא צנרק חוקת הנמיס^(א) הא שלשה מצא וקורא וכלמנינא התס"י^(ב) אי נמי דלא פסיקא ליה דילמא דהא נדרה עם חשכה היינו ע"ש עם חשכה ולא ציוס שבת כג"ל:

כתב רמ"ז וז"ל והיא הנדרה שלא בפני בעלה ושבעה והפר לה והיא לא ידעה שהפר לה הפרתו הפרה דתניא אישה הפרם והי יסלה לה במה התוב מדבר באשה שהפר לה אביה או בעלה והיא לא ידעה והיתה שותה יין שהיא צריכה כפרה ותנן נמי האשה שנדרה בניור והיתה שותה יין ומטמאה למתים הרי זו סופגת את הארבעים הפר לה בעלה והיא לא ידעה והיא שותה יין ומטמאה למתים אינה סופגת את הארבעים (ר' יהודה אומר אם אינה סופגת את הארבעים תספוג מכת מרדות והלכתא כר' יהודה דליכא דפליג עליה: ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת איבעיא להו כשלא היה להן אפשר מבעוד יום או אפי' כשהיה להן אפשר^(א) ת"ש דאודקיקו ליה רבנן לבריה דמר וזוטרא בריה דרבי זורא אפילו בנדרים שהיה אפרס להן מבע"י. סבר רב יוסף למימר נשאלין לנדרים בשבת ביחוד מומחה אין בג' הדיוטות לא מאי מעמא משום דמיתחזי כדינא א"ל אביי כיון דסבירא לן אפילו מעומד ואפילו בקרובים ואפילו בלידה לא מיתחזי כדינא (טו) אמר רבא אמר רב נחמן הלכה נשאלין לנדרים עומד ואפילו יחודי ובלילה ובשבת ובקרובים ואפילו היה להן אפשר מבע"י: ת"ר האומר לאשתו כל נדרים שתדורי אי אפשי שתדורי אין כאן נדר לא אמר כולם יפה עשית ואין כמותך ואם לא נדרת מדירך אני דבריו קיימין. לא יאמר אדם לאשתו בשבת מופר ליכי בטל ליכי כדרך שאומר לה בחול אלא אומר לה מלי אבלי מלי ושתי והנדר בטל מאליו א"ר יוחנן צריך שיבטל בלבו

נשאלין לנדר שבת מיהת: תא שמע דאודקיקו ליה רבנן לבריה דרב וזוטרא בריה דר' זורא אפילו בנדרים שהיה אפשר להם מבעוד יום. וכן הלכתא: סבר רב יוסף למימר נשאלין לחסד נדרים בשבת ביחוד מומחה. פ' דגמיר וסמך כלפסיקנא צנרקא קמל"י: אבל לשלשה לא מ"ט משום דמיתחזי כדינא. א"ל אביי כיון דסבירא לן הפרט נדרים אפילו מעומד ואפילו בקרובים ואפ"י בלידה לא מיתחזי כדינא. פירוש ואפילו כי הו צנרוקיס וציוס ומיושב ולא מיישנין דטעו אינטי נדרים: (טו) אמר רב נחמן הלכה נשאלין לנדרים עומד ואפילו יחוד ובלילה ובשבת. פירוש לנדרים שסם לצורך השבת ונקרובים ואפילו היה אפשר להם מבעוד יום:

ת"ר האומר לאשתו כל נדרים שנדרת אי אפשי שתדורי אין כאן נדר לא אמר כלום. פ"י שאין א"י משמי אלו הלשונות לשון הפרה כדלמי ואיך דגרסי כל נדרים שמדורי ולא דוקא אלא ה"ה שנדרת: יפה עשית אין כמותך אם לא נדרת מדירך אני דבריו קיימין. פ"י וכל אחד משלשה לשונות אלו לשון הקס גמור הוא. והכך אב צ"ד משמע דגרסי כל נדרים שתדורי אי אפשי שתדורי לא אמר כלום ומפרש לה צהקמה דלע"ג דמי אמר כל נדרים שמדורי אי אפשי שמדורי משמע אין לנוי נדרים שאת עמידה לידור אצל רוצה אני כמה שנדרת אינו לשון הקמה (ו) שאין לשון הקמה] עד שיוצא צפוי ולא גריס אין כאן נדר ולא נהירא:

לא יאמר אדם לאשתו בשבת מופר ליכי בטל ליכי כדרך שאומר לה בחול אלא אומר לה מלי אבלי מלי ושתי והנדר בטל מאליו א"ר יוחנן צריך שיבטל בלבו. פ"י בלבו ממש לאו דוקא דנדרים שבלב אינם נדרים (מ). אלא לומר שאינו צריך להשמיע לה אצל צריך להוסיף בשפתיו צנו לצינו ודכוותה גבי ציעור תמן (פסחים א). ומצטלו בלבו וגבי צנרת המזון (ברכות יו). לא יצרך אדם צנרת המזון בלבו ואם ציך ילא דהיינו שמוציא בשפתיו דלצרך מהרהר בלבו מיקרי מיהו היינו גבי

(ר"ף)

פוחתין בחרטה ומיעקך נדרא בעינן ובעינא לעיוני משום הכי ישב ור"ג סבר פ"פוחתין בחרטה ואפילו מעומד א"ל רבא לר"ג חזי מר האי צורבא מרבנן דאתי ממערבא ואמר דאודקיקו לי רבנן לבריה דרב הונא בר אבין ושורו ליה נדריה ואמרו ליה זיל בעי רחמי אנפשיך דחטאת דתני רב דימי אחוה דרב יוסף 'כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא חוטא שנאמר (דברים כג, כג) וכי תחדל לנדור לא יהיה כך חטא: תניא 'האומר לאשתו כל נדרים שתדורי אי אפשי שתדורי אין כאן נדר לא אמר כלום. יפה עשית ואין כמותך ואם לא נדרת אני מדירך דבריו קיימין. לא יאמר אדם לאשתו בשבת מופר ליכי כדרך שאומר לה בחול אלא אומר לה טלי (ט) שתי והנדר בטל מאליו א"ר יוחנן צריך שיבטל בלבו תניא בית שמאי אומרים בשבת מבטל בלבו בחול

נמוקי יוסף

ושומה יין ומטמאה למתים רבי יהודה אומר תספוג מכת מרדות מדרבנן (פ"ר כג). והלכתא כותיה: ונשאלין לנדרים שהם לצורך השבת:

(טו) **תניא** לא יאמר אדם לאשתו בשבת מופר ליכי וכו': פ"י לא יאמר אדם וכו'. דמיון דלפטר לשנוי משנין: שיבטל בלבו. גימור בלבו כמה שאומר כדי שיהיה הנדר בטל כי אחר שאמר לה טלי אכלי ועם זה מצטל בלבו שאומר בלבו שיהיה הנדר בטל עדיף טפי

למ"ד כל היום טפי לא אפילו שלא לצורך השבת מפר לא: למ"ד מעת לעת לצורך השבת אין שלא לצורך השבת לא: ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת: איבעיא להו כשלא היה אפשר להם מבעוד יום או דילמא אפילו כשהיה להם אפשר מבעוד יום ת"ש מדאודקיקו ליה רבנן לבריה דרב וזוטרא בריה דר' זורא אפילו בנדרים שהיה להם אפשר מבעוד יום סבר רב יוסף למימר נשאלין לנדרים בשבת ביחוד מומחה אין בג' הדיוטות לא דמיתחזי כדינא א"ל אביי כיון דסבירא לן אפילו מעומד אפילו בקרובים אפילו בלידה תו לא מחזי כדינא (טו) אמר רבא אר"ג הלכה נשאלין לנדרים עומד ביחוד בלידה ובקרובים ואפילו היה אפשר להם מבעוד יום. עומד והתניא ירד ר"ג מן החמור ונתעטף וישב והתיר לו את הנדר ר"ג סבר אין

ולמ"ד הפרט נדרים מעת לעת דוקא לצורך השבת אבל שלא לצורך השבת לא. דהא אפשר להפר למחרת והוא לא כשאלה לחסד שאינו ממיר לדברי הכל אלא לצורך השבת: כתב רמ"ז וז"ל וכבר איפסיקא הלבנתא במאן דאמר הפרט נדרים כל אותה היום הילכך מפירין נדרים בשבת ואפילו שלא לצורך השבת. וכי מימנא ותפשוט ליה ממנתי דקמני סיפא נדרה עם חשכה מפר עד שלא תחשך וכוין דעם חשכה נדרה מכלל דשלא לצורך השבת נינהו ואפילו הכי קמני דמפר צו ציוס שבטת עד שלא תחשך וי"ל דאין הכי נמי ואורחא דהלמודא הוא למדק ממדא צנא מצי רמ"ז צריך צהדיא וכליתא צנרק חוקת הנמיס^(א) הא שלשה מצא וקורא וכלמנינא התס"י^(ב) אי נמי דלא פסיקא ליה דילמא דהא נדרה עם חשכה היינו ע"ש עם חשכה ולא ציוס שבת כג"ל:

[עו:] - [כז: ב.ה.]

הפרה אכל גבי הקמה בגמר בלבו ממש סגי וכדקתני לעיל יפה עשית אין כמותך דהא בשמיקה תליה רחמנא ויש גדולים וחכמים משתבשים זה ומה שכתבנו עיקר מפי מורי נר"ו: תניא בית שמאי אומרים מבטל בלבו בשבת. (פ"ה) ה"ג ובחול מוציא בשפתיו. פ"י נהדיא כדלי שישמענה:

רמב"ן

תניא בית שמאי אומרים בשבת מבטל בלבו ובערב^(א) ובחול מוציא בשפתיו ובית הלל אומרים אחד זה ואחד זה מבטל בלבו ואין צריך להוציא בשפתיו: מתניתין בניירות (גזיר סא.) נשים ועבדים יש להם נזירות חומר בנשים מבועדים שהוא כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו. (שם סב:) חומר בעבדים מבנישים שהוא מיפר את נדרי אשתו ואינו מיפר את נדרי עבדו היפר לאשתו היפר עולמית היפר לעבדו ויצא לחירות משלים את נזירותו. עבר מכנגד פניו ר"מ אומר לא ישתה רבי יוסי אומר ישתה. ותנו רבנן למה רבו כופהו לנזירות אבל לא לנדרים ולא לשבועות^(ב) והוינן בה מ"ש גבי נזירות ומ"ש גבי נדרים ותירץ אביי דהכי קתני למה רבו צריך לכפותו לנזירות דכתיב (במדבר ו, ב) ואמרת אליהם לרבות את העבדים (שם סא.) ואינו צריך לכפותו לנדרים וא"צ לכפותו לשבועות מאי טעמא אמר קרא (ויקרא ה, ד) להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות יצא להרע לאחרי שאין הרשות בידו. ושם עיניו ממתני ומגמרא דילה שהאיש צריך להפר נדרי אשתו לומר לה מופר ליכי במל ליכי אבל אינו יכול לכפותה סתם לאכול ולשתות אלא בשבת וצריך שיבטל בלבו. ובעבדים כל שאר נדרים חוץ מנזירות אם היה בהן עינוי נפש ואצ"ל שיש בהן ביטול מלאכה, לרב אין הנדר חל עליו כלל אלא הוא עצמו אוכל ושותה ועושה מלאכה כבתחלה דהרעת אחרים היא כי היכי דלא ליכחוש ואם יצא לחירות משלים את נדרו ונדרים שאין בהן עינוי נפש ולא ביטול מלאכה אין הרב יכול להפר ולא לכופו וכן הדין בשבועות: א"ר יוחנן חכם שאמר בלשון בעל ובעל שאמר בלשון חכם לא אמר כלום

העבד לגמרי וצריך שאלה לחכם ואם נדר בניירות נמי חיל עליה נדרא אפילו כל זמן שהוא נרשמו כדאמר' ואמרת אליהם לרבות את העבדים אלא שצדוד שפסיה לאכול ענינים ולשמות יין כדי שלא יכחשו ויצטל ממלאכתו הוא מותר

ביצד הפר לאשתו הפר עלמית. כלומר נזירות ומדי עינוי נפש: הפר לעבדו ויצא לחירות משלים את נזירותו עבר מכנגד פניו. כלומר אחר שכתאו [לשמות] יין: ר"מ אומר לא ישתה. דחיל עליה נזירות מהשתא: רבי יוסי אומר ישתה. פ"י כל זמן שהוא עבד: ואמר' ת"ר למה רבו כופהו לנזירות אב"י לא לנדרים וכו' ותירץ אביי דה"ק למה רבו צריך לכפותו. כלומר לנצל כפירוש או לכופו: בניירות. דחיל נדרא מהשתא: דכתיב ואמרת אליהם לרבות את העבדים ואינו צריך לכפותו. כלומר לנצל את נדרו צפ"י או לכפותו ככל שעה לעצור על נדרו נגדריה דעינוי נפש דלא חיל עליה נדרא כלל כל זמן שהוא נרשמו: מ"ש אמר קרא להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות יצא נשבע להרע הרשות בידו. וגם זה כן נשבע להרע לרבו הוא נשבע צדוד ממלאכה או נגדריה שיש בהן עינוי נפש וזו שעת רצונו ז"ל בהלכות ומפי מורי הרב נר"ו למדתי:

א"ר יוחנן חכם שאמר. פ"י היתר נדרים ושבעות: בלשון בעל. שאמר צעל לך ומופר לך לא אמר כלום אלא צריך [לומר] לשון המחר בגון מותר לך שרי לך או מחול לך כדאמרין (בבב"ב) הוא אינו מוחל אצל אחרים מוחלין לו ונוהגין לומר מותר לך שרי לך ג' פעמים: וכן בעל שאמר הפרתו בלשון חכם. פ"י שאמר מותר לך שרי לך וכיוצא בו: לא אמר כ"כ. אלא אומר לשון הפרה או לשון צטול: ^(ה)

מוציא בשפתיו ובית הלל אומרים "אחד זה ואחד זה מבטל בלבו וא"צ להוציא בשפתיו: א"ר יוחנן חכם שאמר בלשון

נמוקי יוסף

אמר המאכר אחר שאין שבעה חלה בעת שאדם משועבד לאחר למלאכה אין סביר לתלק בין שבעד עבד לשעבוד שכיר דאם מפני שהשכיר יכול לשלם לו בזמן שלא יהיה שכירו בלא רשות ההשכיר אינו רשאי דשמוא עתה זריכה לו זאת המלאכה ואינו רוצה בתשלומין ועוד שאם אחת אומר כן כן העבד לאחר שילא מאדוניו כי היכי דמשלים את נדרו היה יכול להשלים מה שחבר לו במלאכתו אלא נראה ודאי שאינו רשאי לעשות כן וגם צעב חל עליו נדר דאורייתא הילכך נראה הדין שאם היא מלאכה שצביל התענית יתמעט ממנה לא חלה עליו ככל משך זמן השכירות ולפיכך מלמדים שמתעטין ממלאכת שמים כדאמר ריש לקיש (תענית יא:) אין תלמידי חכמים רשאין ליטב בתענית מפני שמתעטין במלאכת שמים" אס הם שכירים ללמוד אחרים לא חלה בזמן השכירות כדאמרין (בבב"ב) (גזיר סב:) יא להרע לאחרים כ"ג לע"ד עכ"ל המחבר:

אמר רבי יוחנן חכם שאמר בעל ובעל שאמר וכו': פ"י לשון בעל. הוא הפרה דכתיב בקרא (במדבר ג, י) אס הפר יפר ולשון חכם הוא היתר מותר לך או מחול לך כדכתיב (שם ג, ב) לא יחל דברו לא

חילי עליה כלל כל זמן שהוא נרשמו: ואינו כופה את אשתו. שהרי צריך להפר לה בהוצאה בשפתיו ממש שישמע לאזניו או לנצל בלבו צינו לצנו ואינו כופה אותה סתם:

ובנדרים שאין בהן עינוי נפש ויא בטרם מלאכה. נדרים חלים על

(רי"ף)

מהיכא שהוציא מפיו לשון גרוע דהיינו אי אפשי שתדורי אין כאן נדר לעיל וכן לז"ה בהלכתא כותמיהו אפילו בחול סגי כהכי ואין צריך להוציא בשפתיו והא דלמריק לעיל מופר ליכי כדקדק שאמר לה בחול לאו למימרא דבחול צריך למימר הכי אלא כדקדק שהוא רגיל לומר לה בחול קאמר. וצ"ענין נדרים מוקיין בניירות (גזיר סב:) נדרים ושבעות לאסור על עמנו ארליה ושמי ושאר דברים שיש בהם עינוי נפש אינן תלין עליו צעודו תחת אדוניו לפי שהוא משועבד לו למלאכה וזה היה ממעט למלאכתו ומרע למריה וקרא כתיב לענין שבעות ונדרים להרע או להיטיב (ויקרא ה, ד) מה הטבה רשות אף הרעה רשות כלומר שיש עליו רשות להרע לעמנו יאל להרע לאחרים שאין הרשות בידו הילכך הוא עמנו אוכל ושותה ועושה מלאכה כבתחלה דהרעה" אין הרב יכול להפר ולא לכופו שאע"פ שמתר נדרי אשתו אינו מפר נדרי עבדו ואם יאל לחירות משלים את נדרו של עינוי נפש שלא היה מקיים תחת רבו וכדתנן (שם) שאם נדר בניירות שחל עליו מן התורה דכתיב (במדבר ג, ב) ואמרת אליהם לרבות את העבדים (שם סא.) והפר לעבדו ויצא לחירות משלים נזירותו:

א מ"י פ"ג מהלכות נדרים הלכה ז' ופסק' ט"ע"ע י"ד סימן נל"ב ספ"ק מ: ב מ"י שם פ"ג הלכה ז' ופ"ו מהלכות שבעות הלכה ה' ספ"ק לאין רמ"א ט"ע"ע י"ד סימן נל"ב ספ"ק לו וסימן רמ"א ספ"ק ז':

הנהגות וצינוי

(א) ע"י ר"ן ד"ה אחד אתה שם שהביא הירוסא ומ"ש שם (ש"ס:) (ב) לפיניו במו" לא לנדרים ולשפ"ק: (ג) הוקף בדפ"א: (ד) כ"ה כתיב: (ה) ע"י רמב"ם: (ו) פ"ג מהלכות נדרים ה"ז ובראב"ד ובס"מ וכו' שם (ש"ק:) (ז) ת"י בלבו יאחא בראשונים המביאים פ"י זה. המביאן והרשבי"א. ה"א"ם ורמב"י בשש"מ"ק. והר"ן: (ח) בכתיב הגי' לכתחילה להב"י הכל: (ח) נוסף בדפ"א: (ט) בדפ"ר הגי' דהר"ע. ונראה דנשמך כאן כמה חיבות. ועיין רמב"ן וז"ל עשה מלאכה כבתחילה דהר"ע אחרים הוא וכו' נדרים שאין בהן עינוי נפש ויא ביטול מלאכה אין הרב וכו': (י) ג"ב וצ"י כירושלמי ברכ"א פ"ו ה"ג שפורש בברי"א לנצח מלמד ד"ל שם ר' יוחנן אול לחד אתה אשכח ספרא איינוס פ"י שהוא מענה ומסוגף וחלש ספראן א"ל מהו כן אמרו ליה צי"ם א"ל אסור לך ומה אם מלאכתו של כשר ודם את אמר אסור מלאכתו של הקב"ה לא כל שכן (רי"א):

עדים, אבל כאן שבטענה זו אין משים עצמו רשע כלל אין לפוטרו משום מיגו דטענה שמשים בה עצמו רשע, כן נראה לי.

ואסיקנא דדברים שבלב אינן דברים. והקשה רבינו תם ז"ל מהא דתנן במסכת תרומות פ"ג נתכוון לומר עולה ואמר שלמים שלמים ואמר עולה לא אמר ולא כלום, ותירץ דשאני התם משום דבעינן פיו ולבן שוין, וכדאמרין (שבועות כ"ו ב') נתכוון להוציא פת חיטין ואמר פת שעורין פת שעורין ואמר פת חיטין פטור עד שיהיו פיו ולבו שוין, וטעמא משום דטעות הוא ואין דבורו דבור דלישניה הוא דאתקיל ליה, ודומה לזה נדרי שגגות (נדרי כ"ה ב') קונם אם אכלתי ואם שתיתי ונזכר שאכל שלא היה סבור לידור ונדר, אבל הכא שאומר מה שבלבו לומר אף על פי שאין לבו רוצה במה שגמר בלבו להוציא בפיו דברים שבלב הן ואינן דברים, וכן במכר שדעתו למכור סתם ואמר סתם אף על פי שהיה בדעתו שאם לא יעלה לא יהא ממכרו ממכר הרי אלו דברים שבלב ואינם דברים.

והא דתנן (שם כ"ז ב') נודרין לחרמין ולהרגין ומפרש התם באומר יאסרו כל פירות שבעולם עליו אם אינן של תרומה ואומר בלבו היום, דאלמא דברים שבלב הוו דברים, שאני התם דאנוס הוא ואנן סהדי דהוא נשבע בזמן קצר יותר שהוא יכול וכיון שלא הזכיר זמן אלא סתם לא הוו דברים שבלב דבכלל לשונו הוא, ובספר יראים ראיתי דטעמא דהרגין משום דסתמן כפירושן שדרכן של בני אדם המדברים עם ההרגין לומר כך ולא שינה זה לשונו מלשון שאר בני אדם, ואין קורין דברים שבלב אלא כשהוא סותם דבריו ומוסרן למחשבת לבו במה שדרכן של בני אדם שיהיו מפרשין לשונם ואינם סותמין דבריהם כמו שסתמן זה.

והא דתנן בפרק קמא דנזיר (ב' א') האומר אהא הרי זה נזיר ואוקימנא בשהיה נזיר עובר לפניו ואף על גב דלא פירש דאלמא דברים שבלב הוו דברים, התם כיון דאמר אהא ונזיר עובר לפניו כאילו פירש אהא כמוהו שאין הן ידות נזירות שריכתה אותן התורה, והאי תירוצא לא מחזור לי דמכל מקום דברים שבלב הן דהא אפשר דאהא בתענית קאמר וכדאקשינן עלה התם, ואפילו לשמואל דמוקי לה בשהיה תופס בשערו מכל מקום לאו דברים מפורשין אלא דברים המסורים ללב הן, ואפילו תמצא לומר שהתורה ריכתה אותן מכל מקום ניליף מינה דהא מדכיוצא בוו אתינן למיפשטה וכדאתינן למיפשטה

הבא לי מן החלון כו', ולא תלו לה בההוא טעמא דזביני משום דהתם אגב אונסיה וזווי גמר ומקנה, ואף על גב דכי מסר מודעא חשבינן להו דברים, התם לאו דברים שבלב נינהו אלא דברים מגולין הם לעדים אלא שהוא ירא מלגלותן בשעת מעשה מחמת אונסו, והיינו טעמא דאמרין (ב"ב מ"ח ב') כל מודעא דלא כתיב בה ידעינן ביה באונסיה דפלניא לאו מודעא היא משום דאף על גב דמסר מודעא דברים שבלב נינהו עד דידעינן באונסיה דירא מלגלות בשעת מעשה, ואף על גב דהא דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני הוה קרינן דברים שבלב אף על גב דידעינן באונסיה התם משום דלא מסר מודעא ומשום דניחא ליה בכפרה, דאפילו להא דאמרין מעיקרא אילימא מהא דתניא מיפשט פשיטא להו דמשום ניחא נפשא דכפרה הוא דאיכא לדמויי לדברים שבלב דאי לאו הכי דברים מגולין הן דאונסיה מודע עליה, ודחינן דילמא שאני התם דאנן סהדי דניחא ליה בכפרה לומר דטענה זו חזקה לעקור לגמרי דברים שבלבו.

אמאי והאמר סבור הייתי. קשיא לי דהתם אפילו דברים שבלב ליכא דהא מעיקרא לא אמר מידי ופשיטא דלא מהימן, ויש לומר דמקודשת משמע מקודשת ודאית ואי אמרת דברים שבלב הוו דברים ניחוש ליה, ונפקא מינה שאם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר צריכה גט משניהם, וכן הדין בהא דבסמוך בכולן אף על פי שאמרה בלבי היה להתקדש לו אינה מקודשת מדקתני אינה מקודשת דמשמע אינה מקודשת כלל ולא חיישינן לה אלמא דברים שבלב אינן דברים, וההיא דהבא לי מן החלון משום דמעל ומביא קרבן מעילה קאמר, ואי דברים שבלב הוו דברים לא מייתי קרבן דדילמא קושטא קאמר וקא מעייל חולין לעזרה.

היה לו לומר מזיד היה לא עביד איניש דמשוי נפשיה רשע. כלומר ומיגו כזה לא אמרינן, וקשיא לי דהא תנן בכריתות פרק אמרו לו (י"א ב') אמרו לו שנים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי רבי מאיר מחייב אמר רבי מאיר אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה לא יביאוהו לידי קרבן הקל אמרו לו מה אם ירצה לומר מזיד הייתי ומפרש טעמא התם משום מיגו דאי בעי אמר לא אכלתי שוגג אלא מזיד, ויש לומר דהתם דמעיו פניו בפני שנים ומכחישן ומשים עצמו רשע בטענתו לדעתם כדי לפטור עצמו מקרבן יש לנו לומר מיגו כזה דאם רצה פוטר עצמו בטענה כיוצא בה דהכא והכא משוי נפשיה רשע לדעת

רבא חזא ואסיק שמיה גמלא דכי קא משתבע אדעתא דידיה קא משתבע וכי תימא לא אזלינן בחר דעתיה והתניא כשמשיבועין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משיבועין אותך כו' מאי טעמא לאו משום דאמרינן דילמא איסקונדרי יהיב להו ואסיק להו שמא זוזי דכי קמשתבע אדעתא דידיה קא משתבע ודחינן לה התם משום קניא דרבא, והכי נמי איתא בנדרים, אלמא אי לאו משום דרבא לא הוו צריכין לאשבועי על דעת בית דין משום מחשבת לבו דדברים שבלב אינן דברים, וכן מצאתי בספר יראים, ועל כרחין הכין הוא דהא מתניתין דאם לא ראיתי גמל פורח באויר ואם לא ראיתי כעולי מצרים לאו בבית דין משתבע ולא על דעת בית דין קמשתבע ואפילו הכי לא אזלינן בחר דעתיה דידיה אלא בחר דעתא דידין.

הא דאמרינן הוה ליה למימר מזיד הייתי הוה ליה למימר נזכרתי. הקשו בתוספות ולמה יש לנו להאמינו יותר בטענות אלו, ותירצו לא שיהא נאמן בכך אלא לומר שאם בא לפטור עצמו מקרבן הוה ליה למימר טענה קרובה יותר שלא היה נראה כמשקר כל כך כמו בטענת לא היה בלבי, ויפה תירצו דיש לנו מיגו כזה וכאותה ששינינו בפרק קמא דכתובות (י"ב ב') היא אומרת כשארסתני נאנסתי ונסתחפה שדהו והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתין והיה מקחי מקח טעות רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת, ואמרינן עלה בגמרא עד כאן לא קאמר רבן גמליאל התם אלא דאיכא מגו, ומפרש לה בריש פרק האשה שנתאלמנה (שם ט"ז א') מיגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני דלא קפסלה נפשה מכהונה וקאמרה נאנסתי דקא פסלה מכהונה מהימנא, והתם לאו למימרא דאי אמרה מוכת עץ אני תהא נאמנת טפי דההיא גופא פלוגתא דרבן גמליאל ורבי יהושע היא ורבי יהושע אף במוכת עץ לא הימנא, אלא מיגו דמוכת עץ היתה לה טענה יפה יותר ולא אמרה וקא אמרה טענה שאינה יפה לה כל כך, חזקה לא משקרא דאי לא הוה לה למימר הטענה שהיא יפה לה יותר ומיגו כזה מיגו הוא, ומיהו דוקא בדליכא הכחשה כי הכא דליכא הכחשה דאילו אמר מזיד הייתי מאן מכחיש ליה ואי נמי בטוען נזכרתי, וכן נמי בההיא דהנושא את האשה דברי ושמא הוא דאיהי ברי ואיהו שמא ומיגו מסייע לברי שלה הלכך חשיב ליה רבן גמליאל מיגו אבל בברי וברי לא חשבינן מיגו אלא טענה שאם

מיקריב אותו אפילו בעל כרחו ולא אמרינן שאני התם דרבייה קרא, ועוד קשיא לי נידוק מתרומה דקיימא לן דניטלת במחשבה כלומר שיתן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר אלמא דברים שבלב ישנן דברים, וליכא למימר נמי שאני התם דרחמנא רבייה מדכתיב ונחשב לכם תרומתכם וכדאמרן, דאם כן היכי אתי למיפשט מיקריב אותו, אלא דכל כי האי לא דייקי כלל לדברים שבלב דכי אמרינן דברים שבלב אינן דברים היינו שאינן דברים לבטל מה שאמר בפיו, כההוא דזבין והיה בלבו תנאי שיעלה לירושלים, ובאומר סבור הייתי שהיא כהנת וכן כולם, אבל כל שהדברים שבלבו אינן מבטלין מעשיו אלא מקיימין כנזיר שאמר בלבי היה להיות כזה שהיה עובר, או מחשב בתרומה שאין דברי לבו מבטלין שום דבר, הוו דברים, ואין זה בכלל דברי רבא כלל, כן נראה לי, והא נמי דאמר רבא בפרק השולח (גיטין ל"ד א') גלויי מילתא בגיטא מילתא היא קסבר כיון שגילה דעתו אף על פי שאמר בדברים סתומים מכל מקום לא הוו כדברים שבלב כזה שלא אמר כלום, ומיהו קיימא לן דלאו מילתא היא עד שיפרש ממש.

והא דתנן בנדרים (כ' א') נדר בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות מלכים נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים, התם נמי לא הוו דברים שבלב שיש במשמעות הלשון שאמר קרבנות מלכים וחרמו של ים, וכיון שאמר שלכך נתכוון דברים מפורשים יש ולא דברים שבלב, וכן נמי הא דתנן התם (י"ח ב') הרי הוא עלי כתרומה בגליל מותר שאין אנשי גליל מכירים בתרומת הלשכה ביהודה אסור, לאו למימרא שיהא אסור לעולם ביהודה אלא בשוכח מה היה בלבו אבל אם אמר שלא נתכוון אלא לתרומת דגן ודאי אפילו ביהודה מותר שהרי יש בלשון לשון תרומת דגן ולא דברים שבלב נינהו, אבל יש לדקדק בהא דאמרינן בפרק ארבעה נדרים (כ"ד ב') ודלמא שומשמא חזא ואסיק להו [שמא] עולי מצרים, ובשבועות פרק שבועות שתיים בתרא (כ"ט א') ודלמא צפורתא רבא חזא ואסיק לה שמיה גמלא, ואמרינן נמי דכי משיבועין על דעת בית דין מהאי טעמא הוא כדי שלא יאמר בלבי היה וכדאמרינן התם דילמא איסקונדרי פרעיה ואסיק שמיהו זוזי, וליתא דאדרבה מהתם משמע דדברים שבלב אינן דברים דתנן התם בפרק שבועות שתיים בתרא אם לא ראיתי גמל פורח באויר ואמרינן עלה בגמרא אמר ליה רבינא לרב אשי ודלמא האי גברא צפורא

מופר, וכדאמרינן בגמרא (לקמן ע"ט) חומר בהקם מבהפר קיים בלבו מקויים הפר בלבו אינו מופר, והלכך בשבת אינו מפר לה אלא כשהוא מבטל לה אינו צריך לבטל בשפתיו אלא בלבו וכופה במעשה, והיינו דבשבת מבטל בלבו וכופה לאכול ואפילו בחול אילו רצה לבטל מבטל בלבו ונותן לה ואומר לה טלי ואכלי טלי ושתי.

אבל הראב"ד ז"ל (שם ה"ז) תפס עליו מדתנן בנזיר (ס"א א') נשים ועבדים יש להם נזירות חומר בנשים מבעבדים שהוא כופה את עבדו ואינו כופה לאשתו דאלמא שמע מינה שהאיש צריך להפר לאשתו ולומר לה מופר ליכי בטל ליכי אבל אינו יכול לכפותה סתם, ופירש הוא ז"ל שלא התירו אלא בשבת בלבד והוא שיבטל בלבו, ולפי סברא זו הוצרכו לפרש בגמרא בית שמאי אומרים בשבת מבטל בלבו בחול מוציא בשפתיו כלומר ולמוצאי שבת חוזר ואומר לה למוצ"ש בטיל ליכי מופר ליכי.

ואינו מחזור בעיני כלל דכשהוא חוזר ואומר לה למוצאי שבת בטל ליכי מאי מהני והלא אין הפרת נדרים אלא כל היום, ואי משום דלא ליטעו בה לבטל בחול בלב, אדרבה איכא למיגזר בהא טפי דאתי למימר דהפרת נדרים מעת לעת, ועוד לאחר שמילא כריסה חוזר ומבטל לה, ועוד דאם כן מאי אחד זה ואחד זה מבטל בלבו דקאמרי בית הלל דלא הוה להו למימר אלא בית הלל אומרים אין צריך לחזור ולהוציא בשפתיו, אלא ודאי נראה דהכי פירושו בית שמאי אומרים בשבת כלומר מי שמפר לאשתו בשבת מבטל בלבו ודיו ומי שמבטל לה בחול צריך להוציא בשפתיו, ובית הלל סברי דאפילו כשמפר לה בחול אין צריך להוציא בשפתיו אלא מבטל בלבו ודיו.

ונראה לי מתוך דברי התוספות דמדאורייתא כל שמוציא בשפתיו צריך הוא לומר מופר ליכי בטיל ליכי, הא אמר בלשון אחרת כגון אי אפשי בו וכיוצא בזה לא אמר כלום וכדדרשינן בזה הדבר, אבל אם לא רצה להוציא בשפתיו מבטל או מפר בלבו ודיו, והלכך בשבת אסרוהו מלהוציא בשפתיו כיון שאפשר לבטל ולהפר בלבו אבל בחול אילו רצה מוציא בשפתיו רצה מבטל בלבו, ומיהו כשהוא מבטל בלבו צריך שיאמר לה טלי ואכלי טלי ושתי כדי להראותה שכבר הפר לה בלב ומדרבנן הוא שהצריכוהו בכך והא דתנן בית הלל אומרים אחד זה ואחד זה מבטל בלבו אטלי ואכלי טלי ושתי קיימא, והא דאמרינן הפר בלבו אינו הפר היינו

מדרבנן בשלא אמר לה טלי ואכלי טלי ושתי, והא דתנן הכא לא יאמר לה מופר לך בטל לך כדרך שאומר לה בחול לאו כדרך שהוא חייב לומר לה בחול קאמר אלא כדרך שהוא רגיל לומר לה בחול קאמר.

דף ע"ח ע"א. אמר רב חסדא ביחיד מומחה. ומינה דבהדיוטות בעינן שלשה דכיון דאפקינהו מדכתיב ראשי המטות לומר דאי יחיד הוא להוי מומחה הלכך אוקמיה אתלתא כעין בית דין.

הא דאמרינן הכא דשלשה הדיוטות מתירין את הנדר, לאו כל הדיוטות כמות שהן אלא שיודעין לפתוח ויודעין בטיב נדרים הא שאר הדיוטות לא, והכין איתא בירושלמי (ה"ח) דגרסינן התם ר' זעירא רבי יהודה ר' ירמיה בר אחא בשם שמואל שלשה שהן יודעין לפתוח מתירין כזקן.

זה הדבר בפרשת נדרים למאי הלכתא לומר חכם מתיר ואין בעל מתיר כו'. ואם תאמר ולדידן דגמרינן גזירה שוה הא איצטריך נמי להכי ואם כן היכי דרשינן מינה גזירה שוה, יש לומר משום דזה הדבר דשחוטי חוץ מופנה והוה ליה מופנה מצד אחד ולמרין.

מועדי ה' צריכין מומחה. כלומר סמוך כמשה ואהרן דכתיב (שמות י"ב ב') החדש הזה לכם ראש חדשים לכם ככם ואין הפרת נדרים צריכין מומחה אלא אפילו בית דין של הדיוטות.

דף ע"ח ע"ב. והא ראשי המטות כתיב. כלומר דאלמא אף נדרים צריכין מומחה כמועדים.

אמר רב חסדא ביחיד מומחה. כלומר אין ודאי, ודוקא בשאינו אלא יחידי, מסתברא לי דמהא שמעינן דיחיד מומחה דמפר את הנדר היינו מומחה סמוך כמומחה של מועדי ה', וזה שלא כדברי הרמב"ם (פ"ו משבועות ה"ה) שהוא ז"ל סבור דכל מומחה שהוא בקי מתיר יחידי ומכאן נראה לי תשובתו, וכן היא בירושלמי מפורשת דגרסינן התם בפרקין דהכא (ה"ח) מהו למנות זקנים לדברים יחידים נשמענה מן הדא רב מגייתיה רבי להתיר נדרים ולראות כתמים, מן דדמך בעא קומי בריה מומי בכורות אמר ליה איני מוסיף לך על מה שנתן לך אבא, אמר רבי יוסי בר' בון כולה יהיב לון יחידי להתיר נדרים ולראות כתמים ולראות מומין שבגלוי, מן דדמך בעא גבי בריה מומין שבסתור אמר ליה איני מוסיף לך על מה שנתן לך אבא, עד כאן, והיינו דאמרינן לעיל דרב התיר יחידי.

דצ"ע לדי הרשב"א בהא דמיבע"ל אי יש יד לקידושין דניהו דיש יד מ"מ כיון שאינו מוכיח לגמרי הא העדים אינם יודעים אם נתכוין לקידושין ומאי מהני הא דאתרבי דיש יד לקידושין וצ"ע) ומזה הכריח הרשב"א דכל שאינו סותר מחשבתו למה שאמר בפיו דבריו שבלב דברים גם בקנינים וכיו"ב, אבל בל"ה נזיר עובר לפניו לא מהני דניהו דהוי דברים הא לא עדיף מאומדנא דמוכח דמהני בכ"מ ובגדרים ושבועות לא מהני דהא בעינן לבטא בשפתים וע"כ בעינן נזיר עובר לפניו זהו ש"י הרשב"א.

ולפ"ז בקיום הבעל שמקיים נדרי אשתו הי מקום לומר דכמו דעל חלות הנדרים בעינן לבטא בשפתים וגמר בלבו לא מהני ה"נ בקיום הבעל נדרה בעינן שיוציא הקיום בשפתיו וע"ז מביא הר"ן ראי' מיום שמעו דלא בעינן בקיום לבטא בשפתים דאלו הי' בעינן לבטא בשפתים לא הוי מועיל אף אומדנא דמוכח דשמיעת הבעל וכיון דלא בעינן לבטא בשפתים ממילא דקיום שאינו סותר לנדרה הוי דברים שבלב דברים בכה"ג אבל הפרה שרצונו לחדש ולסתור את נדרה הוי דברים שבלב ואינם דברים ולפ"ז באיכא אומדנא דמוכח שמפיר לה סגי וכמו בטלי ואכלי ה"ה בשארי אמדנות המוכיחים אף שלא פירש בפיו סגי ולפ"ז גם בחרמי צבור מהני באומדנא ולא בעי היתר בפיו וכמש"כ המהרי"ט.

והנה בעיקר החרם שנכתב בפנקס ולא נחתם יש להסתפק אי נעשה כדין דהא הסכמת הקהל בעינן רובו מתוך כולו באופן שיהי' כל הקהל באספה וכמש"כ המהרי"ק להמהרי"ט בס"ח ומי יודע אם נעשה כדין ואין זה אלא ספק, וא"כ הי' מקום לרדן מצד ספק ספיקא ספק בעיקר החרם וספק אם ניתר מאליו ע"י תקנת החברה החדשה אך בזה י"ל דהוי ס"ס בדבר שי"ל מתירים (ומצד חזקת איסור י"ל דהוי ס"ס דהא ספק זה אם ניתר מאליו הוא ס' דרבוותא וכמש"כ המהרי"ט דרק הרא"ש מחמיר בזה ובספיקא דדינא ל"מ חזקה להכריע כמש"כ המל"מ בהל' טומאת צרעת וספק בעיקר החרם לא הוי חזקת איסור כלל אדרבא דהא איכא חזקת היתר) כיון דקהל יוכלו להתיר וע"כ מצד החרם הכתוב בהתקנות יכריזו שהוא בטל כדין התרת חרמי צבור ואין בזה שום חשש כמו שנתבאר.

(ד) **וע"ד** חזקת הראשונים המג"א כ' בס"י קנ"ג ס"ק מ"ט דהיכא שיש טענה רבה להמערער אבד חזקתו והחת"ס כ' בס"י שכ"ט דהיינו שגם הח"ק רוצים לעשות בחנם ובמצות גמ"ח אז הקדימה להם, אבל כל שהם רוצים לעשות בשכר שקצבו להם ואחרים רוצים לעשות בחנם או בזול יותר פשיטא דלא כל כמינייהו כו' וקורא תגר על המנהג בערים קטנות שנהגו לטול מכס שאין לו קצבה ויעו"י בשו"ת שואל ומשיב מהדור"ק ח"ב סי' קנ"א בעובדא כיוצא בו שהי' חברה קטנה ורבה המכשלה ע"י שהטילו עול יותר מדאי ועוד הרבה קלקולים ונתעוררו מכובדים ויסדו חברה גדולה ומסיק דיפה עשו במה שעשו להם חבורה חדשה והביא ד' התשב"ץ ח"ג סי' י"ג שפלפל אי מותר לטול שכר דקבורה הוא מצוה ומה אני בחנם ורק משום שכר בטלה מותר ליטול שכר קבורה עכ"פ לבלי להכביד על העניים.

לכם תרומתכם וכדאמרן דא"כ היכי אתי למפשט מיקריב אותו אלא דכל כי האי לא דייקי כלל לדברים שבלב, דכי אמרינן דברים שבלב אינם דברים היינו שאינם דברים לבטל מה שאמר בפיו כו' אבל כל שהדברים שבלבו אינם מבטלים מעשיו אלא מקיימין כנזיר שאמר בלבו להיות כזה שהי' עובר לפניו או מחשב בתרומה שאין דברי לבו מבטלים שום דבר הוי תרומה והוי דברים. ודברי הרשב"א נפלאים דא"כ תקשה למ"ל נזיר עובר לפניו כיון דבכה"ג ל"ה דברים שבלב ועוד דמאי מקשה מתרומה דנטלת במחשבה הלא זהו קושיית הש"ס בשבועות כ"ו דנילף מתרומה ומשני משום דהוי שני כתובים תרומה וקדשים וכבר התעורר בכל זה השער משפט בס"י צ"ח יעו"ש.

ונראה ליישב ש"י הרשב"א דס"ל דע"כ הא דאמרינן נדרים ושבועות דצריך שיוציא בשפתיו וכן להיפוך הא דתרומה נטלת במחשבה אין זה ענין לדברים שבלב דאם איתא משום דברים שבלב אינם דברים א"כ באומדנא דמוכח וכדומה יועיל בנדרים ובשבועות ובאמת זה אינו שהרי בהי' מסרב לחברו שיאכל אצלו ואמר קונם לביתך שאני נכנס טיפת צונן שאני טועם מותר לכנוס לביתו ולשתות ממנו טפת צונן שלא נתכוין זה אלא לשם אכילה ושתייה מרובה וכ' הר"ן והרא"ש דאף באכילה ושתי' מותר כיון שלא הוציא בשפתיו [ויעו"י ביר"ד סי' רט"ו בט"ז ס"ק ג' בד' הרמ"א והרשב"ץ ובמהרי"ט סי' ד' ובמחנה אפרים הל' נדרים סי' י"ח יעושה"ט] דכיון דכתיב לבטא בשפתיו ניהו דאומדנא דמוכח ל"ה דברים שבלב מ"מ ביטוי שפתים לא הוי (ולפ"ז י"ל קצת מה שהרגישו בתוס' שבועות שם בד"ה צריך דמפשטא דקרא נפיק ולא מתורא דלא איצטרין קרא להכי דהא שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים ולמש"כ י"ל דממיעוט תרומה וקדשים אפ"ל דדברים שבלב בכה"ג לא מהני, אבל אומדנא דמוכח מהני ואיצטרין קרא לבטא בשפתים למימר דגם אומדנא דמוכח לא מהני) ובתרומה וקדשים דילפינן דמהני מחשבה שבלב ונחשב לכם תרומתכם ונדיב לב אלו הי' בזה דין דברים שבלב אכתי הו"א דאיצטרין קרא שא"צ להוציא בשפתיו כמו בנדרים ושבועות ומיירי במחשבה שע"י אומדנא המוכח על מחשבתו כמו בנותן עיניו בצד זהו ואוכל בצד אחר דמוכח שמחשבתו לתקן דל"ה דברים שבלב, אלא עכצ"ל דל"ש בזה ענין דברים שבלב כיון שאינו סותר למה שאמר בפיו רק דהו"א צריך להוציא בשפתיו ילפינן דא"צ להוציא בשפתיו וממילא דבמחשבה בעלמא סגי ודברים שבלב הוי דברים בכה"ג ומיני' דבנדרים ושבועות אלו הי' שייך בזה דברים שבלב אינן דברים אע"פ שאינו סותר למה שאמר בפיו לא הי' מועיל גם נזיר עובר לפניו דניהו דרבי רחמנא ידות נדרים כנדרים דהוי כאלו ביטא בשפתיו ונתקיים בזה לבטא בשפתים כמ"ש הרא"ש בריש נדרים מ"מ אם אינו מוכיח לגמרי וצריך לבאור מחשבתו א"כ כמו דבכל קנינים בדיני ממונות הוי דברים שבלב שאינם דברים לא הי' מועיל גם בנדרים ושבועות דרבי ידות אינו אלא על דין לבטא בשפתים, אבל הא לא עדיף נדרים משארי קנינים דמהני בהו אומדנא דמוכח מ"מ לא מהני ידות היכא שאין מוכיח והוי דברים שבלב (אלא

לנדר משא"כ בלב הוי רק דין ביטול זכות הפרה, ומה"ט יש לחלק אף לגבי שאלה, דרק בהקמה בפה דהוי חיזוק לנדר אית בה תורת נדר ומהני בה שאלה, משא"כ בהקמה בלב לית בה תורת חיזוק לנדר אלא רק דין ביטול זכות ההפרה וע"ז ליכא דין שאלה. - ואף דודאי דהקמה בפה לא גרע מהקמה בלב דבודאי אית בה נמי ביטול זכות ההפרה, אפ"ה כיון דיש בה נמי דין חיזוק הנדר, ע"י השאלה לחכם מתבטל כל המעשה והוי כלא קיים, משא"כ בהקמה בלב לית בה כלל תורת שאלה.

הר"ן מבאר דהמקור להא דהקמה בלב מהני הוא מדינא דיום שמעו, דהטעם דכשעבר יום שמעו תו א"י להפר הוא משום דכל שעבר היום דיכל להפר ולא הפר מינה מוכח דרוצה הוא בנדר והוי כהקמה, ואף דהרי לא דיבר כלום, ומוכח מהא דהקמה בלב מהני. - ונראה מהר"ן דלהא דהפרה בלב לא מהני א"צ ילפותא אלא אדרבא מסברא בתרווייהו צריך דוקא פה אלא דבהקמה איכא ילפותא דמהני אף בלב. וצ"ב באמת מה הטעם דמסברא לא מהני.

והנה בגלהש"ס מקשה הא קיי"ל דאף דדברים שבלב לא הוו דברים אבל כל דהוי אומדנא דמוכח מהני, וא"כ מה מוכיח הר"ן מהא דמהני דין הקמה שבלב ע"י שעובר יום שמעו, הרי התם הוי אומדנא דמוכח ומנלן דגם בדליכא אומדנא דמוכח מועיל הקמה בלב וצ"ג.

ובאחיעזר ח"ב סי' י"ט מבאר בזה, דהנה ברשב"א בקדושין ד"ג מבואר כלל בדין דברים שבלב דרק היכא דסותר למה שבפיו לא הוי דברים אבל כל שאינו סותר כלל הוי דברים, וא"כ הכא צריך להיות מסברא דהפרה כיון דסותר לנדר לא מהני בלב דדברים שבלב לא

הוי דברים משא"כ הקמה דאינו סותר ואדרבא מקיים את הנדר דברים שבלב הוי דברים, והא דהוצרך הר"ן ללמוד מיום שמעו משום דיש מקום לומר דהקמה דינה כעשיית נדר ובעשיית נדר הרי איכא דינא דמבטא שפתיים וא"כ יש לומר דה"נ הקמה צריך ביטוי שפתיים, וזה ילפי' מיום שמעו. ומעתה לא קשה קושיית הגרע"א, דרק לגבי חסרון דדברים שבלב כל דהוי אומדנא דמוכח מהני, אבל בנדר דצריך ביטוי שפתיים לא מהני אף אומדנא דמוכח דהא עכ"פ לא ביטא בשפתיים, ומהא דמהני הקמה דיום שמעו בע"כ דבהקמה ליכא דינא דביטוי שפתיים. [וכן עי' בדבר אברהם ח"א סי' ט"ז אות ד' וח"ב סי' י"ד ובחזון יחזקאל פ"ז ה"ח וביונת אלם סי' י"ג], - ולפי"ז כתב האחיעזר דבהפרה כיון דכל הטעם דלא חל בלב משום דהוי דברים שבלב, כל שיהיה אומדנא דמוכח יהני, את"ד.

ובהא דנוקט האחיעזר דהפרה מיקרי סתירה לנדר לגבי הא דאית בה חסרון דדברים שבלב להרשב"א, יש להעיר דסותר מיקרי במה שבשעת העשייה חושב בלב דברים שהם היפך העשייה, משא"כ הכא הרי אינו סותר את עצם העשייה אלא מיפר מכאן ואילך, ולא מיקרי סותר לגבי סברת הרשב"א, וכן כתב בדבר אברהם ח"ב סי' י"ד אות ב'. וכן יש להעיר דהרי את הנדר האשה נדרה ואת ההפרה הוא עושה ואין סותר כלל למה שהוא עצמו עושה.

ובאחרונים מרווח לבאר זה הענין באופ"א, דהכלל בזה הוא דכל דבר שעושה חלות צריך דיבור ולא מהני מחשבה, ולא מצד חסרון דדברים שבלב אלא דילפי' לה מהא דאמרי' בשבועות דכ"ו ב' דתרומה וקדשים הוו שני כתובין הבאין כאחד דחלים בלב, ומינה ילפי' לכל שאר העשיות דאינם חלים בלב וצריך דיבור. ומה"ט ה"נ הפרה לא חלה

בלב כיון דלעשייה צריך דיבור, והא דהקמה מהני בלב לזה כתב הר"ן דילפי' לה מיום שמעו, וכזה מיושב קושיית הגלהש"ס דלא מהני בזה אומדנא דמוכח, דרק במה שהחסרון הוא מצד דברים שבלב לזה כל דהוי אומדנא דמוכח מהני, אבל בהאי הלכתא דעשייה צריכה דיבור לא מהני אומדנא דמוכח. - אלא דקשה מכמה מקומות דנראה דמהני לעשות הפקר בלב כל דהוי אומדנא דמוכח, ובקצה"ח סי' י"ב סק"א כתב דה"ה דמחילה אף אי לא מהני בלב אבל באומדנא דמוכח מהני עיי"ש, ועי' בזה בשיעורי ר"ש ב"מ ד"ט ב' אות קמ"א ובחתי' ר"ש פסחים ד"ב א'. ועי' עוד באבי עזרי קמא פ"ג מאישות ובברכת שמואל ריש קדושין.

והא דבאמת הקמה חלה בלב, יש להסתפק האם הוי גזה"כ דחל בלב וכמו תרומה וקדשים דחל בלב, או דהכא הוי דין אחר דעיקר הקמה הוא מה שבלבו מרוצה לנדר ואין זה עשיית חלות אלא דין רצון בלחוד. ובפשוטו מהא דיום שמעו חשיב הקמה מוכח דאין זה דין עשייה, דהרי לא עשה הקמה בלב כיון דאין זה עשייה אלא ניחותא בלחוד, וכבר כתבנו לעיל כמה פעמים בענין זה. - ובאבי עזרי שם מקשה דאמאי לא אמרי' בשבועות דכ"ו ב' דהוי שלשה כתובים הבאין כאחד דהרי איכא נמי הקמה. אך להג"ל מיושב, דרק בתרומה וקדשים איכא גזה"כ דחל עשייתם בלב, משא"כ בהקמה אין זה דין עשייה אלא דין רצון בלחוד.

ובאמת דכיון שכן הרי איכא לתרץ כנ"ל באופ"א, דהרי בשתיקה דיום שמעו כיון דליכא הקמה להדיא אלא הוי ניחותא, אי היה הדין דהקמה צריך דיבור ומשום דהוי עשייה דהקמה לא היה מהני בזה האי אומדנא דמוכח דיום שמעו דהא עכ"פ ליכא קיום בפירוש, ובע"כ מהא דמהני שתיקה דיום שמעו לקיים,

חזינן דסגי בניחותא, וכיון שכן הדין נותן ג"כ דסגי בהקמה בלב דהא עכ"פ איכא ניחותא.

ואיכא עוד תי' אקושיית הגלהש"ס באפיקי ים ח"ב סי' מ"ד בהג"ה ובדבר אברהם ח"ב סי' י"ד אות י' דאף אי נימא דמהני אומדנא דמוכח בהא אבל בשתיקה דיום שמעו אין לדון מצד אומדנא דמוכח, דהרי ליכא שום רגע דהוי אומדנא דמוכח דעתה מקיים, אלא דכל שעבר היום ולא הפר מוכח דניחא ליה בנדר, וכיון דאי אפשר לסיים שום רגע דמוכח דמקיים אין לדון בזה מצד אומדנא דמוכח.

ויש ליישב עוד עפ"י הנ"ל, דמה דישי לומר דבהקמה איכא חסרון דדברים שבלב היינו רק אי הקמה הוי עשייה אבל אי הוי רק ניחותא בעלמא ודאי דליכא בזה האי חסרון, וכמו בניחותא דזרעים דעיקרו בלב ולית בה חסרון דדברים שבלב, וא"כ הרי זה גופא מוכח משתיקה דיום שמעו, דהרי התם ליכא עשיית הקמה אלא הוי ניחותא בלחוד, וכיון שכן בע"כ דמהני הקמה בלב וליכא בזה חסרון דדברים שבלב.

להמתבאר דהקמה אינה עשייה אלא ניחותא, לעיל דע"ג א' כתבנו לדון דמה"ט לא שייך בהקמה סברת הטו"א דכל שרוצה להחיל בפה לא חל בלב, עיי"ש.

ועוד יש להעיר דהנה לעיל דע"ב ב' איכא פלוגתא אי מהני שליחות להפרה וקיי"ל דאין שליחות, ובר"מ בפיי"ג מנדרים ה"ט פסק דגם להקמה אין שליחות ומביא לקרא דאישא יקימנו ואישה יפרנו, וכן הוא בשו"ע סי' רל"ד ס"ל. ולהג"ל צ"ע דעכ"פ ליחול ההקמה מצד הניחותא של הבעל דהא עכ"פ אית ליה ניחותא, - ובק"א לעיל שם מביא לדברי הר"מ, וכתב דישי לחלק בין הקמה להפרה דכי היכי דקיים בלבו קיים והפר בלבו אינו מופר, ע"י שליח נמי הוי כמו קיים בלב. אך אין נראה

שלהם אם היסם לקדושין או דהכונה היסם ואת חזאי, וע"כ י"ל דביאור דברי הרמב"ם הוא דהא"ל דסובר דיש יד לקדושין אלא דמה דפסק הרמב"ם בדין זה של הכעיה שאם נתן לה לחברתה שני פרוטות וא"ל להמקבלת ואת דהוי ספק מקודשת הוא משום דהוי ספק בכונתה אם כוונת לקדושין או שכונתה היסם ואת חזאי וכמו שמבואר בדברי הרמב"ם שם וז"ל הרי זו שקבלה הקידושין מקודשת מספק שמה לא נתכוין אלא לראות מה בלבה, וכאלו א"ל ואת מה תאמרי בדבר זה ולפיכך קבלה הקידושין שהרי זה עדיין שולטת לראות מה בלבה עכ"ל, הרי מבואר בדבריו דהם' הוא רק בכונתה, שכ"ד מו"ר זיע"א.

דאדרבא ע"י התנאי הא משולם לא היסם מכירה בלא תנאי ול"ש בזה סברת אינה במחשבה דזה הוי חסרון בהקנין, ומה דלא מהני דברים שבלב גבי תנאי דאדעתא דלמיסק אפי"ם שלא שיך חסרון בקנין הוי הפסד משום דבא לבטל ע"י המחשבה מה שפסד לפנינו.

ד) והנה ק"ל מה דאמר בריש נזיר א"ה מאי למימרא, ומשני מהו דמימא בעינן פיו ולבו שוין קמ"ל וקשה איזה דין חסר בזה שלא יתשב ידום, מאחר דנזיר עובר לפניו הוי יד מוכתה. ולפי תירולו של הרשב"א ל"ש לומר דע"י דהדברים שבלב לא הויין דברים הוי כמו בודה לשון, דהא הכא אינו מבטל למה שאמר בפיו, וכזה לא מצינו דלא הוי דברים.

ג) והנה לקמן (דף מ"ט פ"ב), ההוא גברא דזבין אדעתא למיסק לארעא דישראל ובעידנא דזבין לא אמר ולא מירי, ומסיק שם בסוגי' דהוי דברים שבלב ולא הויין דברים, והק' הרשב"א מהא דתנן בריש נזיר האומר אהא ה"ז נזיר, ופריך שם ע"ב ודילמא אהא בתענית קאמר, ואוקימנא כגון שהי' נזיר עובר לפניו, והק' הרשב"א הא הוי דברים המסורים ללב ולא הויין דברים. והוקשה לי להבין קושית הרשב"א, דהא בכל התורה כולה ליכא דין לבטא בשפתים וע"כ מהני שם אומדנא לפנין קנין, ואולם לגבי נדרים בעינן לבטא בשפתים, וא"כ מכיון דהכא חסרן בגמ' דהוי שפיר לבטא בשפתים משום דנזיר עובר לפניו הוי זה ידים מוכיחות לנזירות וא"כ מה הקשה הרשב"א דהי' דברים שבלב, אחמכה, לבטא איכא ועדיין לא פלטינן מדין דברים שבלב, והשיב לי מו"ר זיע"א בזה"ל לדבר ודאי לריך דאפי' במקום דמרבין ידות מ"מ היינו דוקא אם היסם התחלם לשון, אבל אם בודה לשון מלבו זה לא הוי בכלל ידות, וביאור דבריו הק' הוא, דידות לא הוי אלא היכא דאיכא התחלם לשון, אבל ע"י דקיימ"ל בכל התורה דדברים שבלב לא הויין דברים א"כ גם נדרים הוי בכלל כך דינא דאיתא בכל התורה דדברים שבלב אינם דברים, וא"כ ממילא אין זה בכלל ידות, דדברים שבלב אינן דברים כלל והוי כבודה לשון וא"כ אינו בכלל יד כלל. וזה פשיטא לי' להרשב"א דאפי' ע"י נזיר עובר לפניו מ"מ עדיין ליכא אומדנא שבלבו וכלל כל אדם, ואפשר דע"י דזבין מעיקרא אדעתא למיסק לארעא דישראל לא גרע מנזיר עובר לפניו, ובכ"ז משוב רק דברים שבלב משום דליכא אומדנא ע"ז ולא הוי דברים, וע"כ הק' הרשב"א דאין זה גם ידות דהוי רק כבודה לשון ולא להתחלם לשון דהא עדיין דברים המסורים ללב הם.

ו) ובכדי לבוא אל ביאור דברי הגמ' נראה להרחיב עוד בביאור דברי הרשב"א בקושיתו שכ' בשם מו"ר זיע"א. דהנה אם הוי הפיי דדין דברים שבלב לא הויין דברים כס"ד של הרשב"א, דלאו דוקא היכא דהדברים שבלב מבטלין מה שפסד לפנינו, אלא אפי' דאין מבטלין מה שלפנינו כמו שסבר בתחלה הרשב"א, וכמו שסוברים הרמב"ן והריטב"א והר"ן אליבא דאמת דהא הולכין לחרץ דהכא בניירות ע"י גז"כ דידות גם דברים שבלב מהני, לריך ביאור אי"כ באמת מה הביאור של כך דינא דדברים שבלב אינם דברים הא ל"ש לומר בכו כך דינא כמו שכלל קנין וחלות גמי אמרי' דברים שבלב לא הויין דברים, דאיזה חלות יש גבי ההוא דזבין אדעתא למיסק לארעא דישראל, הא אדרבא הדברים שבלב מגלין דמשולם לא עשה מחר כי אם על תנאי, ואין בהם שום חלות, ואי משום דין משפטי התנאים הא לא בזה קא עסקינן כמו שתי' התוס' שם, ונבאר להלן אי"ה, וגם אם לא מבטל מה שבפנינו כמו שסבר הרשב"א מתחלה לפרש, והרמב"ן והריטב"א והר"ן מפרשים באמת כפי, וז"ל דביאור כך דין דדברים שבלב הוא דהמה מופקעים מדין דיבור לגמרי ע"י דדברים שבלב מההו וע"כ הוי המחר נעשה בכל גוויי אפי' לא יסק לארעא דישראל.

ז) ואולם ביאור דברים שבלב דקיי"ל גבי חלות הפקר וגיטין וקידושין כמו שאמרי' דברים פרק האי"ש מקדש מה לתרומה שכן ישנן במחשבה, הוא דין ע"י דהוי חסרון בהקנין, דגלי קרא גבי חלות תרומה וקדשים דחלין במחשבה קנינו דאמירתו לגבוה, וגם חלות הפרשת תרומה הוי ע"י מחשבה משא"כ בכל התורה. ביאור כך דינא הוא, לא דנפקע מדין דברים לגמרי, אלא דלענין חלות קנין בעינן מעשה קנין וע"י מחשבה לחוד לא נעשה קנין, וגמלא דכך דינא אינו סלוי בסוגי' דדברים שבלב אפי' להס"ד דהרשב"א, דאפי' אם נאמר דדברים שבלב הויין דברים מ"מ גו"ק ושאר קנינים אינן במחשבה.

ח) ותי' הרשב"א דמאי דקיי"ל במס' קידושין דדברים שבלב אינן דברים אין זה אלא היכא דהדברים שבלב מהם באין לבטל מה שאמר בפיו בזה הוא דאיידין הכא ופסק רבא דאין זה דברים, אבל היכא שאין הדברים שבלב באין לבטל מה שאמר בפיו, אלא אדרבא כמה באין ג"כ לקיים מה שאמר בפיו, כמו באמר אהא ונזיר עובר לפניו דהוי גם הלב אדרבא מקיים מה שאמר בפיו, בזה לא אמרי' כלל דלא הוי דברים ושפיר הוי דברים, ומשרה שפיר הוי יד מעליא לפנין נזירות ולא מופקע מתורת לשון, והנה שאל אותי ח"ת גדול מדברי כ"ץ בריש פסחים דהפקר שבלב אינו הפקר משום דהוי דברים שבלב ואפי"ם שאינו מבטל למה שבפיו. וסירטמי לו דיש שני דיני דברים שבלב, דהתם ע"י דהוי חסרון בהקנין כדאימא בר"פ האי"ש מקדש מה לתרומה שכן ישנן במחשבה, הרי דבגו"ק הוי חסרון בהקנין דאין במחשבה, ועוד יש דין דברים שבלב, היכא דלא בעיק קנין כלל כמו בזבין אדעתא למיסק לארעא דישראל,

ט) ומבואר היטב קושי' הרשב"א שהק' מה מהני נזיר עובר לפניו, דודאי נזירות הוי בכלל דין דיבור ומכיון דקיי"ל דדברים שבלב מופקע מכלל דברים כל זמן דמסורים ללב, א"כ אין זה דיבור גם בנדרים דמרבין ידות, דידות הוי רק היכא דהוי התחלם לשון אבל הכא דמופקע מכלל דיבור אין זה רק כבודה לשון, ולהלן נבאר אי"ה גם אין כרמב"ן.

י) והנה לריך ביאור בדברי הגמ' דפריך מאי למימרא ומשני מהו דמימא בעינן פיו ולבו שוין קמ"ל. וק' מס חסר ככא, הא הוי ידים מוכיחות לפנין נזירות ע"י דנזיר עובר לפניו לחד שיטה, ולאידיך שיטה דהוי ידים שאינן מוכיחות עכ"פ סגי בהכי ומכני, וגם דנאמר שיכי' מופקע מדין דיבור דכלל הסורה ע"י דין דברים שבלב זה אינו, דהא כבר תירלו הראשונים דאין זה בכלל דברים שבלב, א"כ הא לריך ביאור דמה חסר עוד. והנה

ג. ברעת הר"ן ורעיומה דאיכא חסרון דדברים שבלב

וברעת הר"ן דס"ל דאיכא חסרון דדש"ל היכא דליכא אומדנא דמוכח, לפי הבנת האחייעור בדבריו, ז"צ דהא כתב הרשב"א הנ"ל דהיכא דלצו אינו סותר פיו ליכא גריעותא דדש"ל. וי"ל דזה בג' אנפי.

א. דהר"ן חולק על הרשב"א הנ"ל. ואמנם הרשב"א הוכיח כן מכת קושיתו, האיך מועילין ידות נדרים והא דש"ל נינהו, והר"ן הרי חירץ כהרמב"ן דכיון דנתחדש לן צפרשה דנדרים לידות נדרים כנדרים לאו דש"ל הס, והדבר אברהם (ח"ב סי' יד) הוכיח דהר"ן לא ס"ל כהרשב"א ממש"כ (פסחים ז ע"א) דהפקר לא חל בלב, וא"כ י"ל דלא ס"ל כיסוד הנ"ל של הרשב"א.

ב. האחייעור (ח"ב סי' יט) כתב דהפרה נחשבת כדברים שבלב, שסותרים את פיו כיון שסותר את דברי הגדר. וזעזע הרשב"א י"ל כמו ששמעתי ממנו"ר, דהגרי"מ היה אומר מהגרצ"ד, דהפרה לא נחשב שהמחשבה קותרת את הדיבור, דנהי דמצטלח הגדר אמנם הוי דיבור אחר, ומו"ר מאוד נתקשה על דברי האחייעור, דכל דברי הרשב"א לא שייכי אלא היכא דעשה מעשה צפנינו והוא רצה לעוקרו ע"י מחשבתו, אבל הפרה הוי חלות אחרת, דהאשה נדרה והוא צא להפר ע"י כח הפרה שיש לו. שו"ר בדבר אברהם (ח"ב יד, ג) שהשאל ר"ל דהפרה נחשבת כדברים שבלב שסותר את דיבורה והדבר אברהם דחה דבריו מהטעם הנ"ל.

ג. הגרצ"ד צרכ"ש (קידושין סי' א) כתב לייסד בדברי הרשב"א, דיש שני דיני דברים שבלב. א) דברים שבלב אין נכוחו לפעול חלות, ודין זה לא שייך לסוגיא דקידושין (ג ע"א), דאפילו לפי מה שהגמ' עס רצתה לומר דדברים שבלב הוו דברים, מ"מ לא היה מועיל דש"ל לפעול חלות, דדבר זה נחמעט מגוה"כ דשני כתובים הנאים כא' נמסכת שזועות (כו ע"ב), וזה הפירוש צמה שאמרו בקידושין (מא ע"ב) דמה להנך שכן ישנן צמחשבה, והיינו דרק צהקדש ותרומה נתחדש דחל צמחשבה אבל שאר חלות שצתורה לא חלים צמחשבה, ורק אומדנא מועיל, דאומדנא הרי זה כמו שפירש לפנינו. (ב דברים שבלב צאופן שאינם צאים לעשות איזה חלות, וכמו

צכה"ג של הסוגיא בקידושין (מט ע"ב) צמכר נכסיו ע"ד לעלות לא"י, דאין מחשבתו צאה לעשות איזה דין אלא אדרבה הדברים שבלב צאים רק לחסר דעת צקינן ולא צא לעשות איזה חלות תנאי.

והוסיף שם עוד, דהס חלוקים ציסוד הדין, דגדר דין דברים שבלב המצואר צסוגיא בקידושין הוא דין מצצאה, דלא מתחשבים כלל עם דברים שבלב, ואין לזה כלל דין דעת, דזה דין החורה דאס עשה קנין ולא דיצר, לא מתחשבים עם מחשבות של צנ"א, דאטו נחשצ עם כל המחשבות צצנ"א חושבים בלצס. אבל הדין השני שאין הדברים שבלב יכולים לעשות חלות, אין זה משום דלא מתחשבים עם דש"ל, אלא דלא אלימי כ"כ לפעול קנין, והוא דין מגויה"כ שנלמד מדין שני כתובים הנאים כאחד, דאין מחשבה יכולה לפעול חלות. וכן הציא צצס הגר"ח, דהדין השני הוא חסרון צקינן שלא חל ע"י דברים שבלב, דלא סגי צמחשבה לעשות קנין. אך ע"י אומדנא שפיר מועיל, וכמו דאיחא בקידושין (ו ע"א) דמהני מה שהיה מדבר עמה על עסקי גיטין וקידושין.

ומעתה י"ל דכל מה שכתב הרשב"א דכשאין הדברים שבלב סותרים למה שאומר צפיו חלים, הוא רק לגבי הדין השני שלא מתחשבים עם מחשבה כלל, דזה רק צאופן שצא לקחור מה שעשה, דצאופן זה מה שעשה לפנינו חלים יותר ממחשבתו שבלב. ואף שאין זו סתירה גמורה, דצכה"ג פשוט שאין מועיל, אלא החידוש גס צאופן שאין זו סתירה גמורה, אעפ"כ כיון שלפנינו לא עשה תנאי ג"כ חשיצא סתירה שלא מתחשבים עם מחשבתו. אבל הדין הראשון שהוא דין מגויה"כ דאין צכה מחשבה לפעול חלות דין, זה יש גס צמחשבה שאינה סותרת את המעשה, דמ"מ א"א לפעול חלות ע"י מחשבה.

ובתב שס, דלפ"ז אין שום סתירה צין דברי הר"ן (פסחים ז ע"א) דהפקר לא מועיל בלב לדברי הרשב"א, דגס להרשב"א א"א להחיל חלות בלב מכת הך גוה"כ דשני כתובים הנאים כאחד. וע"י צפרי חיים שזועות (כו ע"ב) שהארכנו בדבריו צצוה"י.

ומעתה י"ל, דאס ננקוט דהפרה היא חלות, א"כ מחמת זה איכא חסרון דדש"ל אף שאין מחשבתו סותרת

דיבורו

א. וז"ל, 'ומה שסיים כת"ר דהפרה שאני ולא מהניא בלב גס להרשב"א לפי שבאה לסתור את המעשה אין דברים שבלב מועילים כלל, במחכ"ת אין זה נכון אליכא דהרשב"א, דאיהו קאמר רק דבסותרין את פיו או מעשיו של עצמו או לא הוו דברים, אבל כל שאינן סותרין את פיו ומעשיו עצמו לעולם הוו דברים אף על פי שהן סותרין מעשי אחרים, ופשוט הוא. עכ"ל.

ב. וז"ל הברכ"ש, 'וצ"ל דביאור הך דין דברים שבלב דהמה מופקעים מדין דיבור לגמרי ע"י דברים שבלב המה, וע"כ המכר נעשה בכל גווני אפי' לא יסקל ארעא דישראל, ואולם ביאור דברים שבלב דקיי"ל גבי חלות הפקר וגו"ק כמו דאמרינן בריש פרק האיש מקדש מה לתרומה שכן ישנן במחשבה, הוא דין ע"י דהוי חסרון בהקנין. דגלי קרא גבי חלות תרומה וקדשים דחלין במחשבה קנינו דאמירתו לגבוה, וגס חלות הפרשת תרומה הוי ע"י מחשבה, משא"כ בכל התורה, ביאור הך דינא הוא, לא דמופקע מדין דברים לגמרי, אלא דלענין חלות קנין בעינן מעשה קנין וע"י מחשבה לחוד לא נעשה קנין. עכ"ל.

שהיא בתו והיא אשתו או אימכא או שהפר על דעת שאמרה עצמה בענבים ולא היה אלא בתאנים או אימכא צריך לחזור ולהפר כשידע דכתיב כי הגיא אכיה אותה אותה הוא דבעיא שיהא מפר לשם אותה הגודרת וכתיב והפר את נדרה דמשמע דיפר את נדרה מה הוא ויש לו להפר כל יום הידיעה דהוי ביום השמיעה כראמר נ

פרק יג מפר אדם או מקיים בכל לשון אע"פ שאינה
 מברת האשה באותו לשון ואין האב והבעל מחירים כמו ההבם אלא עוקר הגדר מתחלתו ומפרו והפרה כתיב בהדיא בקרא באב ובעל וכתיב בהגרת הבם והדבר אשר צוה ה' לומר דברים ככתבם דאין בעל סתיר אבל ק' לשון הרב ז"ל שכתב שהאב וחבעל עוקרי הגדר מעיקרו ומפירין אותו וכן למעלה כתב וכיוצא בדברים שענינם עקירת הגדר מעיקרו בין בפניה ובנזיר פ' מי שאמר איפשימא בהדיא בעין רבעל מעקר עקר אי מינו גיזי ת"ש וכו' ש"ס בעל מינו גיזי ותרב כתב באותה משנה ראשונה וז"ל לפי שהבעל אינו עוקר מן הגדר אלא מה שתלוי באשה והוא מה שאמרו בזאת הכונה בעל מינו גיזי לא מעקר עקר ע"כ וכמה דינין תלויין בזה וכתבם הרב ז"ל כמו מלקות שחייבת אם עברה על נדרה אפילו הפר לה בעלה אח"כ וכמו נדרה בנזיר ואמרה חברתה ואני והפר לה בעלה שהאשה מחוססת בנדר וא"כ איך כתב הרב שהאב והבעל עוקרים הגדר מעקרו ואני אומר כי יש חילוק בין התרת הבם להפרת הבעל כי התרת הבם אינו מסלק סכל וכל הגדר אלא עדין יש לו קצת עונש על נדרו ואפילו אחר שהתיר לו הבם וכאומרם ז"ל. התר נדרים פורח באיור כי אין להם אלא סמך סועם בתורה הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו ולזה אם הגדר היה חל לא היה כח בחכם להתיר שאין כח בידו להתיר אלא לעקור כאלו לא נדר אבל הבעל והאב התורה נתנה להם רשות להפר הנדרים בפ"י אישה יקיימה ואישה יפרנו ובאב ואם הפר יפר וגיזי וכן יש להם כח להפר הגדר בעודו נדר לעתיד דומיא דהקמה שהוא לעתיד אבל ההבם שלא נתנה לו התורה רשות בפ"י אין לו רשות אלא לעקור הגדר וכוח והא מותר שאם חל קצת אינו יכול להפר מכאן ולהבא כמו שכתבתי וא"כ אפשר לפ' ענין זה על לשון הרב ז"ל שכתב שעוקר הגדר מעיקרו כלומר שעוקר הגדר הוא מפר מכל וכל ולא נשאר עליו שום עונש וזהו הפרה מתחלת הגדר שהוא מפר מכל וכל מכאן ולהבא ועוקרו מכאן ולהבא ומתחילת הפרה הגדר הוא נעקר לגמרי מה שאין כן בחכם ודוחק וצ"ע לשון הקיום הוא משמעו שרצה בנדר זה דהקמה הפך הפרה כדכתיב אישה יקיימה ואישה יפרנו ומדהפרה הוי ביטול הגדר מעיקרו הקמה הוי קיום ורצונו בו במל הגדר בלבו ונתן לה לאכול דבר שנדרה ממנו הרי הגדר בטל מאליו אבל הפרה צריך להציא בשפתיו הכיון דאם שחק ביום שמעו הוי הגדר קיים משמע דלהפרו בעי דיבור שיוציא מידי שחיקה וקיום וכשביטל בלבו דהוי ביטול כיון שנתן לה לאכול דבר שנדרה ממנו הרי מוציא מידי שחיקה וקיום כהפך בדיבור כן נראה. נדרים שלא נדרה עדין אינו יכול להקם ולא להפר דגודו דאשכחן דנדרים שחלו כבר דמצי לקוימי מאן ליטא לן הכי באוהם שלא חלו דלא אלימי וכיון שלא באו לכלל הקם לא באו נמי לכלל הפר דאף ע"ג דאיכא ק"ז ע"כ הקישן הכתוב דכתיב אישה יקיימה ואישה

עניני אע"פ דלא מינכר השתא דקרא הכי משמע דכיון שנדרה מביאתה לענות נפש מפר בעל. נדרה משתי ככרות בא' יש לה עינוי שהיה פת נקיה ובא' אין לה עינוי שהיה פת קיבור מפר לזו שיש בה עינוי נפש ואינו מפר לזו שאינו לא עינוי נפש ולא דברים שבינו לבניה. נדרה שלא לאכול סמין פירות של מדינה זו או שלא להנות לכריות או לאומה א' מפר משום דברים שבינו לבניה דהיינו לעצמו ולא לאחרים כדילפינן לעיל. האשה שאמרה לבעלה הנאה תשמישי אמרה עליך אינו צריך להפר דלאו כל כמינה לאמר נפשה עליו דהא משועבדת היא לו להנאותו וכן הוא שאמר הנאה תשמישי אמרה עליך לא אמר כלום דהא משועבד הוא לה כדכתיב שארה כמותה ועונתה לא יגרע אבל הגאת תשמישך אמרה עלי צריך להפר שאם לא הפר אמר לשמשה שאין מאכילין את האדם דבר האמור לו דאמרה על עצמה הנאה דאתי לה מתשמישי. נדרה שלא יהנו בה קרוביו או שלא תעשה שמוש שאינה משועבדת לו אין יכול להפר שהרי אין כוח משום עינוי נפש ולא משום דברים שבינו לבניה. ומפירין נדרים שלא חלו עדין ולא נאמרה ביום דהפרה שייכא במחשבה בלבד כדכתיב מפר מחשבות ערומים דמשמע מפר אפילו מהשכה בעלמא אע"פ שלא חל הגדר עדין. אב ובעל תרשים אינם מפירים כדילפינן מדכתיב ושמע וכו' דבעינן הראוי לשמוע. השומע אינו מפר כיון דלאו בר דעת הוא וקמן אין לו אישה לפי אינו מפר דאישה קאמר קרא. והאיש מפר נדרי שמי נשוי או שהי בנוהו כא' דאע"ג דכתיב באב ובבעל אותה דמשמע אותה דוקא היינו לענין שידע מי מהן נדרה אבל לענין איהו לברא לאו דוקא. הפרה נדרים כל היום דכתיב ביום שמעו דמשמע יום השמיעה בלבד ומשום דהוא אסינא ביטמא אין בליליא לא כתיב מיום אל יום דמשמע סמוך שלפני שמיעה שהוא החלת יום שמיעה עד סוף יום של שמיעה דהיינו נדרה בתחלת הלילה שמפר כל הלילה והיום עד סופו. לא שמע ביום נדרה מפר ביום שמעו כל היום דכיום שמעו כתיב ולא ביום נדרה בלבד ובגמרא המאירסה בעיא דאב ובעל יפרו ביום אחר דאי לא שמעו ביום אירד אינו מפר דכתיב באב ובעל ביום שמעו דמשמע יום חד דשמיעה לתרווייהו ומכתיב בתריה ואם בית אישה נדרה וגיזי ושמע אישה והתריש לה וגיזי מכלל דאישה האמור למעלה ארום. שחק אב או בעל כדי לצערה הואיל ולא הפר ביום שמעו נדריה קיימים דהלאה קראי כתיבי תרש ויריש תרי כי התריש לה הא תלתא חד לשחק ע"ס לקיים וחד בשותק סתם וחד בשותק ע"ס למנקט שחיקה סתם ולמינקט לא מצי מפר אלא ביום שמיעה ושחק ע"ס לקיים לאלתר שוב אינו יכול להפר ואפילו ביום שמיעה ומיהא שמעינן דקיים בלבו קיים כיון דשחיקה ע"ס לקיים שוב אינו יכול להפר כראמר נדרה והפרו לה והיא לא ידעה ועברה על נדרה פטורה ומפני שנתבוננה לאיסור צריכה כפרה כדכתיב והי יסלח לה כי היא אכיה אותה. עברה קודם שיפרו לה אף על פי שהפרו לה אחר כך בו ביום הרי זו חייבת על דבר שעברה בו אם מלקות מלקות אם מומא נזירה קרבן. שמע ולא ידע שיש לו רשות להפר או שלא ידע שנדר זה צריך כפרה ולאחר זמן ידע הרי זה יפר כל יום וידעו ביום שמיעה דלא קרינא ביה ביום שמעו אלא השתא ביום שטרע לו שיכול להפר לה. הפר על דעת

לבטל את הדבר ואמרו לרבים עשו כן הרי הוא בטל דגבי הפרה דבעל נמי אמרינן בס"פ נערה המאורסה כו' בין בחול ובין בשבת מבטל בלבו וא"צ שיוציא בשפתיו ובלבד שיאמר לה טלי ואכלי טלי ושתי מיהו הרא"ש ז"ל בתשובה מוכח דס"ל דכל שלא התירו בלשון התרה אעפ"י שעשו הסכמה היפוך ממנה אין יכולים לעבור על הראשונה ואין השני כלום (ויעו' בשו"ע בהג"ה סי' כ"ח סל"ה הובא ד' תשו' הרא"ש יעו"ש). והמהרי"ט נדחק בזה בטעם הרא"ש דס"ל דחרם ונדוי חמור מנדר ושבועה דזה ענין גזירה יעו"ש שכ' שזהו רק לשי' הרא"ש ולדעתי נראה דאפ"ל דהרא"ש בתשו' אזיל בשי' הר"א ממיץ המוכא בפ"י הרא"ש ובפסקיו בנדריים דף ע"ז וז"ל והר"א ממיץ פי' דטלי ואכלי לאו הפרה היא אלא להודיע שהפר בלבו כו'. ולכך אריו"ח וצריך שיבטל בלבו כלומר שיאמר בלבו מופר לך, אבל בשפתיו לא יוציא בקול רם כהיא דפי' הי' קורא לא יברך ברכת המזון בלבו ואם ברך יצא ויעו' ברא"ש ובק"נ שם ס"ק ג' ולפי"ז לשי' הר"א ממיץ דגם טלי ואכלי לא מהני כל זמן שלא חתך בשפתיו בלחש מופר ליכי ושפיר דמי היתר חרמי ציבור להפרת בעל דכמו דהתם בעינן שיוציא בשפתיו ה"נ בחרמי ציבור בעינן שיתירו בפירוש ולא מהני אומדנא שעשו תקון וחרם הסותר להראשון והחמיר הרא"ש ע"פ שי' הר"א ממיץ, אבל לפ"מ דקיי"ל בסי' רל"ד בהפרה דטלי ואכלי וחושב בלבו מהני וא"צ להוציא בשפתיו ה"נ בחרמי ציבור סגי אומדנא גרידא וכיון שפירשו רוב הקהל ועברו נותר החרם מאליו.

ג) ולכאורה יש לשדות בזה נרגא מד' הר"ן בנדריים דף ע"ט שכ' דלהכי קיים בלבו קיים דילפינן משתיקה ביום שמעו דטעמא מאי כיון שעבר יום שמיעה ולא הפר גלי דעת' שהוא רוצה בקיומו של נדר אלמא כל שבלבו לקיום סגי ומיני' דבכה"ג בהפרה אינו מופר אף באופן שיש הוכחה לבטול הנדר כמו בקיום דהא הר"ן מדמה לה קיום בלבו לשתיקה ביום שמעו ודוקא באמר לה טלי ואכלי וחישוב בלבו הוא כמו שאומר מופר ליכי, אבל היכא שאינו אומר כלום אלא דאומדנא מוכיח על מחשבתו לא מהני בהפרה, אולם באמת ד' צ"ע וכבר הרגיש בזה הגאון רע"א בגליון דהא קיי"ל דאף דדברים שבלב ל"ה דברים מ"מ היכי דמוכח וגלוי לכל הוא דברים, א"כ מאי ראי' משתק כל יום השמיעה דאנו דנין דמוכח שהוא רוצה בקיומו של נדר וגלוי לנו כונתו משו"ה הוא קיום אבל בקיום בלבו שאינו גלוי לכל הוא דברים שבלב ואינם דברים.

ונראה בכונת הר"ן עפמ"ש"כ הרשב"א בקידושין נ' וז"ל והא דתנן האומר אהא הר"ז נזיר ואוקימנא בפ"ק דנזיר בשהי' נזיר עובר לפניו ואע"ג דלא פירש דאלמא דברים שבלב הוא דברים שאני התם כיון דאמר אהא ונזיר עובר לפניו כאלו פירש אהא כמוהו שאלו הן ידות נזירות שרבתה תורה והאי תירוצא לא מחור לי דמ"מ דברים שבלב הן דהא אפשר דאהא בתענית קאמר וכדאקשינן לה התם ואפילו לשמואל דמוקי לה כו' ועוד ק"ל נידון מתרומה דקיי"ל דניטלת במחשבה כו' אלמא דברים שבלב הוא דברים וליכא למימר דשא"ה דרחמנא רבי' מדכתב ונחשב

יכולים להתיר ויעו' בש"ך ס"ק כ"ו וכל זה היכא שהתקנה הוא לדבר מצוה משום סיג איסור משא"כ בתקנת הקהל וחרמיהם שנעשה לטובת העיר והחברה כמו שיכולים לתקן כן יכולים להתירו וכ"כ בשו"ת מהריב"ל בחרם שנעשה בעיר שלא ילכו בעצמם לבית השר רק אם יקרא אותם מחמת שרבו המלשינים שהלשינו בני העיר אחד על חברו לפני השר וחשבו שעל ידי שימנעו לבוא לבית השר בלתי קרואים יגדרו בעד המלשינים ואח"כ הוצרכו שיבואו מעצמם לבית השר על עסקיהם והתיר מהריב"ל שיתירו החרם כיון דגוף הענין אינו דבר מצוה רק תקנת הקהלה דחשוב דבר מצוה וכשרואים אח"כ שיותר טוב לאנשי הקהלה לבטל החרם זהו תקנת הקהלה לבטל החרם וע"ע בשו"ת שער אפרים סי' ס"ג שהביא ד' תומת ישרים שכ' בדבר התקנה שתקנו בקושטנדינא שלא יכנס שום אדם לבית ארוסתו ואח"כ ברבות הזמן ראו שיש יותר קלקול בזה וכ' הרב שיש יכולת ביד בי"ד לבטל תקנה הראשונה אף שנעשה בחרם דבאופן שנולד דבר חדש שגם ב"ד הראשון אלו הי' לפנינו היו מתירים החרם יכולים גם ב"ד אחר לבטל והובא כ"ז בישועות יעקב חיו"ד בתשו' להל' נדרים יעו"ש, וכמו כן בנ"ד זהו החרם הנכתב בפנקס שהוא מתקנות הקהל וניתר כשארי חרמי צבור דאפילו אם המיעוט מוחים הולכים אחר הרוב כמבואר בסעיף ל"א.

ב) וגדולה מזו יש לרון דכיון שפירשו רוב הקהל ויסדו חברה בפני עצמם, בזה ביטלו התקנה הקדומה וא"צ עוד היתר מחדש, והנה מבואר בקדמונים ובשו"ע דחרמי צבור דמי להפרת בעל א"כ לכאורה כמו הפרת בעל בלב אינו מופר כמו כן חרמי צבור אלא די"ל דהא דהיפר בלבו אינו מופר משום דברים שבלב אינם דברים אמנם היכא דאיכא אומדנא דמוכח מהני כמו דמהני אומדנא במברכת ובהפקר בשבת כ' נר וגיגית אפקורי מפקר להו ומה"ט אמרו ארבעה נדרים א"צ היתר חכם נדרי זרוזין דשניהם רוצין בג' דינרין דלא הווי דברים שבלב לפי שדרכן של מוכר ולוקח בכך (ובזה אמרתי להעיר באיבעי דש"ס שם אמר לו טפי מסלע והלה אמר בציר משקל נדרא הוי או זרוזין הוי והגמ' מסיק תיבעי ובטוש"ע סתם הדין דנדרא הוי משמע ודאי נדר יעו' בסי' רל"ב והרמב"ם השמיטו והו"ל לפרש דבכה"ג הוי ספק נדרים להחמיר, עפמ"ש"כ הרא"ש באיבעי דהקדיש כל נכסיו בב"ב דאם עמד חזור וכ' הקצוה"ח ושאר אחרונים בטעמו לפי דספק אומדנא דמוכח אין זה אומדנא דמוכח וממילא הוי דברים שבלב, א"כ מה"ט כיון דאיבע"ל להש"ס ויש מקום להסתפק דנדרא הוי ממילא ל"ה אומדנא דמוכח והוי דברים שבלב ולהכי נקיס הרמב"ם דינו בסלע ושקל למימר דדוקא בכה"ג הוי נדר זרוזין, אבל באמר לו טפי מסלע נדרא הוי ולא ספק ולהכי כ' הטוש"ע דין זה בפשיטות ואכ"מ) וכמ"כ כיון דרוב הקהל פירשו ויסדו להם חברה [מוכח] מתוך מעשיהם שרצונם לבטל התקנה הישנה והוי אומדנא דמוכח שרצונם להפר ולבטל התקנה ממילא מופר.

ומצאתי להמהרי"ט בח"א סי' ס"ט שהתעורר בזה וז"ל ועוד יש לי ללמוד מדבריהם שאין צריך לבטא בפיהם לשון התרה כדין התרת חכם אלא מהסכימו

דצ"ע לדי הרשב"א בהא דמיבע"ל אי יש יד לקידושין דניהו דיש יד מ"מ כיון שאינו מוכיח לגמרי הא העדים אינם יודעים אם נתכוין לקידושין ומאי מהני הא דאתרבי דיש יד לקידושין וצ"ע) ומזה הכריח הרשב"א דכל שאינו סותר מחשבתו למה שאמר בפיו דבריו שבלב דברים גם בקנינים וכיו"ב, אבל בל"ה נזיר עובר לפניו לא מהני דניהו דהוי דברים הא לא עדיף מאומדנא דמוכח דמהני בכ"מ ובגדרים ושבועות לא מהני דהא בעינן לבטא בשפתים וע"כ בעינן נזיר עובר לפניו זהו ש"י הרשב"א.

ולפ"ז בקיום הבעל שמקיים נדרי אשתו הי מקום לומר דכמו דעל חלות הנדרים בעינן לבטא בשפתים וגמר בלבו לא מהני ה"נ בקיום הבעל נדרה בעינן שיוציא הקיום בשפתיו וע"ז מביא הר"ן ראי' מיום שמעו דלא בעינן בקיום לבטא בשפתים דאלו הי' בעינן לבטא בשפתים לא הוי מועיל אף אומדנא דמוכח דשמיעת הבעל וכיון דלא בעינן לבטא בשפתים ממילא דקיום שאינו סותר לנדרה הוי דברים שבלב דברים בכה"ג אבל הפרה שרצונו לחדש ולסתור את נדרה הוי דברים שבלב ואינם דברים ולפ"ז באיכא אומדנא דמוכח שמפיר לה סגי וכמו בטלי ואכלי ה"ה בשארי אמדנות המוכיחים אף שלא פירש בפיו סגי ולפ"ז גם בחרמי צבור מהני באומדנא ולא בעי היתר בפיו וכמש"כ המהרי"ט.

והנה בעיקר החרם שנכתב בפנקס ולא נחתם יש להסתפק אי נעשה כדין דהא הסכמת הקהל בעינן רובו מתוך כולו באופן שיהי' כל הקהל באספה וכמש"כ המהרי"ק להמהרי"ט בס"ח ומי יודע אם נעשה כדין ואין זה אלא ספק, וא"כ הי' מקום לרדן מצד ספק ספיקא ספק בעיקר החרם וספק אם ניתר מאליו ע"י תקנת החברה החדשה אך בזה י"ל דהוי ס"ס בדבר ש"ל מתירים (ומצד חזקת איסור י"ל דהוי ס"ס דהא ספק זה אם ניתר מאליו הוא ס' דרבוותא וכמש"כ המהרי"ט דרק הרא"ש מחמיר בזה ובספיקא דדינא ל"מ חזקה להכריע כמש"כ המ"מ בהל' טומאת צרעת וספק בעיקר החרם לא הוי חזקת איסור כלל אדרבא דהא איכא חזקת היתר) כיון דקהל יוכלו להתיר וע"כ מצד החרם הכתוב בהתקנות יכריזו שהוא בטל כדין התרת חרמי צבור ואין בזה שום חשש כמו שנתבאר.

(ד) **וע"ד** חזקת הראשונים המג"א כ' בס"י קנ"ג ס"ק מ"ט דהיכא שיש טענה רבה להמערער אבד חזקתו והחת"ס כ' בס"י שכ"ט דהיינו שגם הח"ק רוצים לעשות בחנם ובמצות גמ"ח אז הקדימה להם, אבל כל שהם רוצים לעשות בשכר שקצבו להם ואחרים רוצים לעשות בחנם או בזול יותר פשיטא דלא כל כמינייהו כו' וקורא תגר על המנהג בערים קטנות שנהגו לטול מכס שאין לו קצבה ויעו"י בשו"ת שואל ומשיב מהדור"ק ח"ב סי' קנ"א בעובדא כיוצא בו שהי' חברה קטנה ורבה המכשלה ע"י שהטילו עול יותר מדאי ועוד הרבה קלקולים ונתעוררו מכובדים ויסדו חברה גדולה ומסיק דיפה עשו במה שעשו להם חבורה חדשה והביא ד' התשב"ץ ח"ג סי' י"ג שפלפל אי מותר לטול שכר דקבורה הוא מצוה ומה אני בחנם ורק משום שכר בטלה מותר ליטול שכר קבורה עכ"פ לבלי להכביד על העניים.

לכם תרומתכם וכדאמרן דא"כ היכי אתי למפשט מיקריב אותו אלא דכל כי האי לא דייקי כלל לדברים שבלב, דכי אמרינן דברים שבלב אינם דברים היינו שאינם דברים לבטל מה שאמר בפיו כו' אבל כל שהדברים שבלבו אינם מבטלים מעשיו אלא מקיימין כנזיר שאמר בלבו להיות כזה שהי' עובר לפניו או מחשב בתרומה שאין דברי לבו מבטלים שום דבר הוי תרומה והוי דברים. ודברי הרשב"א נפלאים דא"כ תקשה למ"ל נזיר עובר לפניו כיון דבכה"ג ל"ה דברים שבלב ועוד דמאי מקשה מתרומה דנטלת במחשבה הלא זהו קושיית הש"ס בשבועות כ"ו דנילף מתרומה ומשני משום דהוי שני כתובים תרומה וקדשים וכבר התעורר בכל זה השער משפט בס"י צ"ח יעו"ש.

ונראה ליישב ש"י הרשב"א דס"ל דע"כ הא דאמרינן נדרים ושבועות דצריך שיוציא בשפתיו וכן להיפוך הא דתרומה נטלת במחשבה אין זה ענין לדברים שבלב דאם איתא משום דברים שבלב אינם דברים א"כ באומדנא דמוכח וכדומה יועיל בנדרים ובשבועות ובאמת זה אינו שהרי בהי' מסרב לחברו שיאכל אצלו ואמר קונם לביתך שאני נכנס טיפת צונן שאני טועם מותר לכנוס לביתו ולשתות ממנו טפת צונן שלא נתכוין זה אלא לשם אכילה ושתייה מרובה וכ' הר"ן והרא"ש דאף באכילה ושתי' מותר כיון שלא הוציא בשפתיו [ויעו"י ביר"ד סי' רט"ו בט"ז ס"ק ג' בד' הרמ"א והרשב"ץ ובמהרי"ט סי' ד' ובמחנה אפרים הל' נדרים סי' י"ח יעושה"ט] דכיון דכתיב לבטא בשפתיו ניהו דאומדנא דמוכח ל"ה דברים שבלב מ"מ ביטוי שפתים לא הוי (ולפ"ז י"ל קצת מה שהרגישו בתוס' שבועות שם בד"ה צריך דמפשטא דקרא נפיק ולא מתורא דלא איצטרין קרא להכי דהא שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים ולמש"כ י"ל דממיעוט תרומה וקדשים אפ"ל דדברים שבלב בכה"ג לא מהני, אבל אומדנא דמוכח מהני ואיצטרין קרא לבטא בשפתים למימר דגם אומדנא דמוכח לא מהני) ובתרומה וקדשים דילפינן דמהני מחשבה שבלב ונחשב לכם תרומתכם ונדיב לב אלו הי' בזה דין דברים שבלב אכתי הו"א דאיצטרין קרא שא"צ להוציא בשפתיו כמו בנדרים ושבועות ומיירי במחשבה שע"י אומדנא המוכח על מחשבתו כמו בנותן עיניו בצד זהו ואוכל בצד אחר דמוכח שמחשבתו לתקן דל"ה דברים שבלב, אלא עכצ"ל דל"ש בזה ענין דברים שבלב כיון שאינו סותר למה שאמר בפיו רק דהו"א צריך להוציא בשפתיו ילפינן דא"צ להוציא בשפתיו וממילא דבמחשבה בעלמא סגי ודברים שבלב הוי דברים בכה"ג ומיני' דבנדרים ושבועות אלו הי' שייך בזה דברים שבלב אינן דברים אע"פ שאינו סותר למה שאמר בפיו לא הי' מועיל גם נזיר עובר לפניו דניהו דרבי רחמנא ידות נדרים כנדרים דהוי כאלו ביטא בשפתיו ונתקיים בזה לבטא בשפתים כמ"ש הרא"ש בריש נדרים מ"מ אם אינו מוכיח לגמרי וצריך לבאור מחשבתו א"כ כמו דבכל קנינים בדיני ממונות הוי דברים שבלב שאינם דברים לא הי' מועיל גם בנדרים ושבועות דרובי ידות אינו אלא על דין לבטא בשפתים, אבל הא לא עדיף נדרים משארי קנינים דמהני בהו אומדנא דמוכח מ"מ לא מהני ידות היכא שאין מוכיח והוי דברים שבלב (אלא

שהשיא דברי הרמב"ם לכוונה אחרת כשאין הנפקד רוצה להחזיק הפרה ניהא. ומלבד זה אולי י"ל דכיון דיש מיהא להשומר איזה קנין בגוף הפרה לכפל ולשבחא דאתי מגופה כגון יוקרא דאל"ה לא מצי מקני לי' כפילא דהוי דשלב"ל מקרי שפיר יד עכו"ם באמצע ופוטרת מן הבכורה:

יתברך ידידי מעכת"ה ברוב אושר וברכה ויחוג את החג הבעל"ט ברוב שמחה ואורה זו תורה כנפשו ונפש ידידו ואוהבו מוקירו ומכבדו:

סימן יד

ב"ה, בחודש אדר תרס"ו. סמאלעוויטש.

שלום וברכה לכבוד ידידי הרב הגאון המהולל מוהר"ר יצחק קאסאווסקי נ"י אבד"ק אייויא יצ"ו:

אחדשה"ט. הנני להשיב עתה לכתרה"ה על מכתבו משלהי דקייטא שנתקבל בהיותי בחו"ל ולסבה זו לא השבתי לו בזמנו והואיל דאדחי אדחי:

(א) **ע"ד** שהעיר כת"ר על מה שכתבתי בספרי סי' ט"ז אות ז' ליישב קושיית הגרעק"א ז"ל על ר"ן נדרים (דף ע"ט ע"א) שכ' דהא דהיקם בלב מהני ידעין לה משתיקה דיום שמעו דגלי אדעת' שהוא רוצה בקיומו של נדר, והקשה הגרע"א ז"ל בגליון הש"ס דהתם שאני דהוי אומדנא דמוכח ובוה קיי"ל דדברים שבלב הוי דברים משא"כ בקיים בלבו תוך יום שמעו דלא הוי מוכח והוה דברים שבלב בעלמא מנ"ל דמהני ותירצתי בספרי דבנדרים דבעינן בהו ביטוי שפתים לא מהני דברים שבלב אפילו בדמוכחי והיקם הוי ענין נדר דקיי"ל נשאלין על ההיקם וא"כ למה מהניא שתיקה דיום שמעו אע"ג

דמוכחא, ובע"כ צ"ל דגלי רחמנא שתיקה דיום שמעו דבהיקם לא בעינן ביטוי שפתים א"כ ממילא מהני דברים שבלב בעלמא גם באינם מוכחים. וקיבל כת"ר עיקר ההנחה וכתב שגם הוא אמרה כן, ובכ"ז מסיים בזה"ל ועל קושיית הגרע"א אשר תעמוד במקומה הלא סוף סוף אין ההקמה אלא דברים שבלב נוכל לתרץ כתי' הרשב"א קידושין (דף נ'.) שבכל מקום שאין הדברים שבלב סותרין לאיזה מעשה הוי דברים, ואף לתירוץ הראשון שברשב"א שם שמיאן בזה ותירץ שהיד הוי כאלו אמר בפיו כל הענין הוא רק לענין נדרים עתה לבתר דריבחה תורה ביטוי שפתים דוקא אבל לענין הקמה שאין אנו צריכין כלל לביטוי שפתים ממילא גם דברים שבלב יועילו אחרי שאינם באין לסתור שום מעשה או דיבור, משא"כ בהפרה שבאה לסתור את המעשה אין דברים שבלב מועילים כלל, עכ"ד מעכת"ה:

הנה במש"כ כת"ר דקושיית הגרע"א במקומה עומדת לא אבין שותא דמר, הרי כתבתי שם בספרי לעיל מינה בטעמא דמלתא דבנדרים שאינו בא לחדש או להוות דבר מה רק לאסור אסר על נפשו הוי סגי לכו"ע ברצון הלב לחוד אי לאו קרא דלבטא בשפתים אלא דמשום האי קרא לא מהני, וא"כ בהקמה שהוציאתה תורה מכלל נדרים שאינה צריכה בטוי שפתים כדמוכחי הר"ן משתיקה דיום שמעו ממילא סגי גם בדברים שבלב גרידא, ומיושב היטב קושיית הגרע"א ז"ל ואינה עומדת במקומה אך כנראה לא נתקרה דעתו של כת"ר בסברא זו דבנדרים הוה סגי גם בדברים שבלב אף שאינן כדברים בשאר מילי, ולדעתי יש להביא ראי' לזה ממקומו משבועות (דף כ"ו ע"ב) דאמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים ומותבנין עליה דשמואל מברייתא, וקשה למ"ל קרא להכי תיפוק לי'

גזה"כ הוא שהבעל מפיר בכל גווני אע"ג דעיקר הדין הונח רק בשביל הטעם דעל דעת בעלה היא נודרת, וה"נ לענין שתיקה דיום שמעו דכוותה, ופשוט הוא. ובוה ניחא נמי דאי אין מפירין נדרים בשבת שלא לצורך השבת גם אחר השבת אינו יכול להפר משום שעבר יום שמעו, כמבואר ברש"י שבת (דף קנ"ז ע"א) וכ"מ בר"ן נדרים (דף ע"ז ע"א ד"ה מפירין) א"נ שאין שעה עוברת לשאלה, אע"ג דבשבת אינו רשאי להפר, והוא כמ"ש דמ"מ כיון דעבר כבר יום שמעו גזה"כ הוא שאינו מפיר יותר. ועיי' בס' עצי לבונה יו"ד (סי' רל"ד סכ"ד):

איברא דמ"ש דטעם התורה במה שהבעל מפיר הוא משום דע"ד בעלה היא נודרת לאו דכו"ע היא, דאף דהר"ן כתב כן אבל התוס' נדה שם (ד"ה כדר"פ) בחד תירוץ לא ס"ל הכי וכתבו להיפך דרק לבתר דכתב רחמנא שהבעל מפיר עכשיו לעולם ע"ד בעלה היא נודרת וכ"כ בתוספי הרא"ש שם בחד לישנא וכ"ה בתוס' יבמות (דף כ"ט ע"ב). אבל מ"מ לדברינו הנ"ל אין זה נוגע כלום שהדברים פשוטים מצד עצמם ומתוספי הרא"ש מיהא סייעתא הוי כמבואר למעיין שם ויש לדחוק עוד דהתוס' ס"ל נמי כהר"ן דזהו טעם התורה, דהיינו דלבתר הכי תדור תמיד על דעתו ומשו"ה הונח הדין כן, אבל אין צורך בזה. ועיי' במהרי"ט ח"א (ריש סי' ד):

י' והנני לרשום לכת"ר מה שעלה בדעתי עוד ליישב קושיית הגרע"א ז"ל על הר"ן, די"ל דהא דמהני בדברים שבלב אומדנא דמוכח הוא דוקא אם בשעה שהוא חושב בלבו יש לנו אז האומדנא ומוכח וגלוי לכל שחישב עכשיו כן, דכיון שהאומדנא מוכיחה ומשלימה את המחשבה שבלב נעשית אותה מחשבה כדיבור, אבל אם בשעת מחשבתו אין אומדנא אלא דאח"כ תהא אומדנא שחשב כן מקודם לא מהני, דבשעת

מחשבתו אין הוכחה ולא נעשית או כדיבור ובשעת הוכחה אין מחשבה שתתפוס בה או האומדנא למשווי לה כדיבור. וא"כ אין לדון בתיקה דיום שמעו משום אומדנא דמוכח שהרי לא יתברר לן לעולם בדיוק השעה שבה הוא מקיים בלבו את הנדר שתחול עלה האומדנא, דעד שלא עבר כל היום אין הוכחה שקיים דאפשר שיפר עוד או יקיים בסוף היום, וכשיבוא רגע האחרון מן היום נמי ליכא אז אומדנא דבההיא שעתא מקיים דאפשר דקיים כבר קודם לכן ועכשיו אינו חושב שום קיום של נדר, אלא דלבתר שיעבור כל היום יש אומדנא דודאי קיים באיזה רגע שיהי' במשך היום שעבר, וזה הוי אומדנא למפרע בשעה שאינו חושב בלבו וי"ל דלא מהני כנ"ל, וא"כ נשאר רק דברים שבלב גרידא ומוכח שפיר דקיום בלב מהני:

ובזה יש ליישב נמי דהר"ן רפ"ק דפסחים הקשה למה מהני בטול חמץ בלב והרי דברים שבלב אינם דברים, ומאי קשיא לי' הרי אומדנא דמוכח הוא שבדאי מפקירו בכדי שלא לעבור על בל יראה, יעוי' בתוס' שבת (דף י"ח ג"ב ד"ה דמפקרא), ולפמ"ש א"ש דאין האומדנא באה בשעת מחשבתו דקודם חצות ליכא אומדנא דאפשר שישביתנו אח"כ ובסוף חצות נמי אין אומדנא שמפקירו באותה שעה דאפשר שכבר הפקירו בלבו קודם לכן ואין שעת מחשבתו מוכחת כנ"ל. ודוחק לומר דאין אומדנא על ההפקר דשמא מכרו, דא"כ גם בההיא דהתוס' נימא הכי, ועיי' בתוס' ב"מ (דף ל' ע"ב ד"ה דאפקרה) שכתבו דאנן סהדי דמפקר להו בלבו. אך עיקר חידושי מילתא חדתא היא וצריך ראי' לזה ובאתי לע"ק ר' להעיר. ויעוי' בתוס' גיטין (דף ל"ב ע"א ד"ה מהו דתימא) מה שכתבו לענין גילוי דעתא בנודע אח"כ, אך משם אין ראי' לדברינו כמוכח:

והנני בזה ידידו הדוש"ת באהבה מוקירו ומכבדו: